

4

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- 🕒 Gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili temel kavramları tanımlayabilecek,
- 🕒 Gelir dağılıminin ve yoksullukla mücadelenin sosyal politika açısından önemini açıklayabilecek,
- 🕒 Gelir dağılımını belirleyen faktörleri ve gelir dağılımı politikasının araçlarını sıralayabilecek,
- 🕒 Gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk sorununun dünyadaki ve Türkiye'deki görünümünü özetleyebilecek,
- 🕒 Yoksullukla mücadele programları kapsamında dünyadaki ve Türkiye'deki uygulama örneklerini açıklayabilecek bilgi ve beceriler kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Kişisel Gelir Dağılımı
- Fonksiyonel Gelir Dağılımı
- Gelir Dağılımı Eşitsizliği
- Gini Katsayısı
- Gelir Dağılımı Politikası
- Mutlak Yoksulluk
- Göreli Yoksulluk
- Yoksulluk Sınırı
- İnsani Yoksulluk
- Mikrokredi

İçindekiler

Sosyal Politika

Gelir Dağılımı ve
Yoksullukla Mücadele

- GELİR DAĞILIMI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR
- GELİR DAĞILIMI EŞITSİZLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİ
- SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN GELİR DAĞILIMININ ÖNEMİ
- GELİR DAĞILIMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER
- GELİR DAĞILIMI POLİTİKASININ ARAÇLARI
- DÜNYADA GELİR DAĞILIMI
- TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI
- YOKSULLUKLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR
- YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ
- YOKSULLUĞUN NEDENLERİ
- DÜNYADA YOKSULLUK
- TÜRKİYE'DE YOKSULLUK
- YOKSULLUKLA MÜCADELE

Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele

GELİR DAĞILIMI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir dönemde (genellikle bir yıl içinde) üretilen gelirin kişiler, gruplar ya da üretim faktörleri arasındaki dağılımı olarak tanımlanabilir. Başlıca gelir dağılımı türleri aşağıda yer almaktadır.

Kişisel Gelir Dağılımı

Bir ekonomide belirli bir dönemde üretilen millî gelirin kişiler, aileler ya da nüfus grupları arasındaki dağılımı kişisel gelir dağılımı olarak adlandırılmaktadır. Kişiisel gelir dağılımında, geliri elde edenlerin bu geliri hangi üretim faktörü sifatıyla elde ettikleri dikkate alınmaz. Bir diğer ifadeyle, önemli olan elde edilen gelirin kaynağı ve bileşimi değil, miktarıdır (Egilmez, 2009: 212). Kişiisel gelir dağılımı araştırmaları, hanelerin sosyal ve ekonomik yapılarında zaman içinde meydana gelen değişikliklerin belirlenmesi ve uluslararası karşılaştırmalar açısından oldukça önemlidir (DPT, 2001: 4).

Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı ise millî gelirin onu üreten üretim faktörleri, bir diğer ifadeyle, emek sahipleri, sermaye sahipleri, toprak sahipleri ve girişimciler arasındaki dağılımıdır. Bu anlamda, fonksiyonel gelir dağılımı gelirin ücret, faiz, rant ve kâr arasında nasıl dağıldığını göstermektedir (Egilmez, 2009: 213).

Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkede yaratılan gelirin coğrafi olarak dağılimını göstermektedir. Genellikle ülkelerin bütün bölgeleri aynı derecede kalkınmış değildir. Ülke coğrafyası içerisinde bazı bölgeler gelirden fazla pay alırken bazı bölgeler de yeteri kadar pay alamamakta ve geri kalmaktadır. Bölgesel gelir dağılımı adaletinin sağlanması için bölgelerin gelir ve istihdam yapılarının analiz edilerek her bölgenin kendi yapısal özelliklerine uygun çözümler üretilmesi gerekmektedir (Öztürk, 2009: 19-20).

Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı, bir ülkede yaratılan toplam gelirin üretim sektörlerine göre dağılimını ifade etmektedir. Sektörel gelir dağılımı; tarım, sanayi ve hizmet gibi başlıca üretim sektörlerinin ulusal gelire hangi oranda katkıda bulunduğu göstermektedir (DPT, 2001: 19).

Birincil ve İkincil Gelir Dağılımı

Gelirin yeniden dağılımı:

Devletin birincil gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak amacıyla ekonomik ve sosyal tedbirler uygulayarak piyasa ekonomisinin işleyişine müdahale etmesidir.

Üretim sürecine katılan üretim faktörleri tarafından yaratılan gelirin serbest piyasaya ekonomisine hiçbir müdahale olmaksızın dağılımı birincil gelir dağılımı olarak adlandırılmaktadır (Öztürk, 2009: 25). İkincil gelir dağılımı ise devletin belirli bir dönemde içerisinde serbest piyasada oluşan gelire çeşitli yollarla müdahale etmesi sonucu oluşan gelir dağılımıdır. İkincil gelir dağılımı kavramı, **gelirin yeniden dağılımı** olarak da ifade edilebilir (Dinler, 2001: 283). İkincil gelir dağılımında devlet, bazı mal ve hizmetleri düşük gelirlilere karşılıksız veya çok düşük bedellerle maliyetinin altında sunmaktadır. Yüksek gelir elde edenlerden artan oranlı tarifelerle sağlanan vergi gelirlerinin çeşitli yollarla düşük gelir gruplarına aktarılması ya da geliri belirli bir düzeyin altında olanların vergiden muaf tutulması, devletin gelir dağılımında adaleti gerçekleştirmeye yönelik uygulamalarına örnek olarak verilebilir (Öztürk, 2009: 25-26).

SIRA SİZDE

1

Birincil ve ikincil gelir dağılımı kavamları arasındaki farklılığı açıklayınız?

GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİ

Kiçisel gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçülmesinde kullanılan başlıca yöntemler, Lorenz Eğrisi ve Lorenz Eğrisi yardımıyla hesaplanan Gini Katsayıdır.

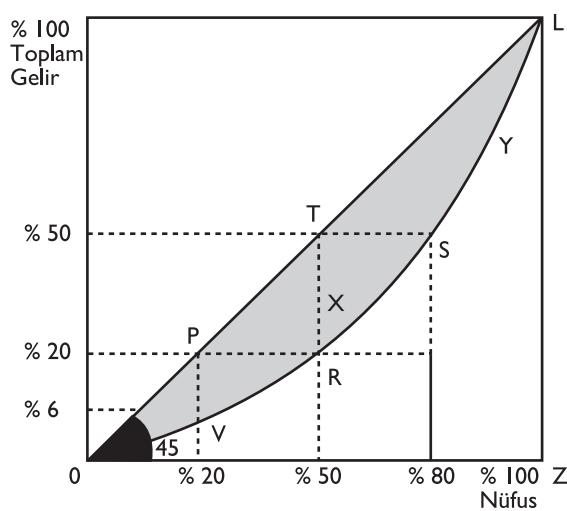
Lorenz Eğrisi

Mutlak eşitlik doğrusu:
Kiçisel gelir dağılımında mutlak eşitliği gösteren doğrudur. Doğru üzerindeki her noktada nüfusun belirli bir yüzdesi, gelirin belirli bir yüzdesini almaktadır (Şekil 4.1'de P ve T noktaları).

Kiçisel gelir dağılımında eşitsizliğin boyutunun saptanması için kullanılan Lorenz eğrisi kutu şeklinde bir diyagram içinde gösterilmektedir. Diyagramın dikey eksende toplam gelirin, yatay eksende ülke nüfusunun kümülatif yüzdeleri yer almaktadır. Dikey eksende gelirin %100'ü, yatay eksende ise nüfusun %100'ü gösterildiğinden diyagram bir kutu şeklidindedir (Başoğlu, Ölmezogulları, Parasız, 1999: 187).

Şekil 4.1

Lorenz Eğrisi

Kaynak: Dinler, 2001: 279

Orijinle karşı köşeyi birleştiren 45 derecelik doğru (Şekil 4.1'de OL doğrusu) eş bölümüm doğrusudur ve gelirin tam olarak eşit dağıldığı bir durumu göstermektedir. Eş bölümüm doğrusu **mutlak eşitlik doğrusu** şeklinde de ifade edilebilir.

Bir ülkede gelir dağılımında eşitsizlik varsa, mutlak eşitlik doğrusu yanında fiili dağılımı gösteren ikinci bir eğri çizilir. Kiçisel gelir dağılımı eşitlikten uzaklaşıkça fiili gelir dağılımını gösteren eğri (Lorenz Eğrisi) de mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşır. Örneğin Şekil 4.1'de Lorenz eğrisi üzerindeki S noktasında nüfusun %80'i, gelirin %50'sini almaktadır. Kiçisel gelir dağılımında eşitsizliğin artmasıyla birlikte Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alan (Şekil 4.1'de X) genişlemektedir.

Gini Katsayısı

Kişisel gelir dağılımındaki eşitsizliğin derecesini gösteren Lorenz eğrisi geometrik bir yöntemdir. Gini katsayıısı ise eşitsizliğin derecesini ölçen bir katsayıdır. Gini katsayıısı, hem bir ülkeye de gelir dağılımı eşitsizliğinin zaman içerisindeki eğilimiğini göstermesi hem de ülkeler arasında karşılaştırmalar yapmaya imkân tanımıştır. Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alanın (Şekil 4.1'de, X), mutlak eşitlik doğrusu altında kalan OZL üçgeninin alanına (Şekil 4.1'de X+Y) oranı Gini katsayıısını vermektedir. Gini katsayıısı 0-1 arasında değişen değerler almaktadır. Katsayıının 1'e yaklaşması gelir eşitsizliğinin arttığını, 0'a yaklaşması ise gelir eşitsizliğinin azaldığını göstermektedir (Dinler, 2001: 279).

SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN GELİR DAĞILIMININ ÖNEMİ

Gelir dağılımı sorunu tarihin her döneminde toplumların gündeminde olmuş ve ilkel toplumlardan günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçmiştir. Feodal dönemde gelir dağılımında, mülkiyetten gelen büyük bir haksızlık ve adaletsizlik olmakla birlikte, feudalizmin adeta geniş bir aile kuruluşu görünümünde olduğu bu dönemlerde gelir dağılımı adaletsizliğinin kişiler üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir. Yaşam gereksinimleri ve gelecekleri feodal düzendeki efendinin garantisi altında bulunan kişiler için gelir dağılımindan sıkâyet etmek söz konusu olmamıştır. Ancak, sanayi öncesi dönemde, bu aile kuruluşu şeklindeki feodal yapı sanayileşme ile birlikte ortadan kalkmıştır. Özellikle, 19. yüzyılın sanayi kapitalizmi döneminde sanayicilerin kârlarının aşırı bir düzeye ulaşmış olması karşısında pazarlık gücünden yoksun çalışanların ekonomik bakımdan, içinde bulundukları sıkıntılar ve yaygın bir duruma gelen yabancılılaşma ile gelir dağılımında ciddi bir bozulma baş göstermiştir. Bu durum, sanayi toplumlarında zaman zaman büyük huzursuzluklara ve ayaklanmalara neden olmuştur. Ekonomik koşullar nedeniyle işçilerle sermaye sahipleri arasındaki büyük gelir farklılıklarının ortaya çıkardığı sosyal problemler bu döneme damgasını vurmuştur (Aksu, 1993: 1-2).

Sosyal politika dinamik bir yapıya sahiptir. Sosyal yapı değişikçe sosyal politika da bu değişime uygun bir yapılanma içine girmektedir. Sanayi Devrimi'nin ilk dönemlerinde sosyal politika sorunları bugünden farklıydı. Ancak, hangi dönemde olursa olsun sosyal politikanın değişimeyen temel misyonu, toplumu oluşturan bireyler ve gruplar arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkların azaltılarak toplumsal dengenin korunmasıdır. Küreselleşme süreciyle dünyada belli kesimlerin refahının artması karşısında büyük bir kesimin yoksulluk ortamında yaşamını sürdürmesi gelir dağılımı sorununun günümüzdeki önemine işaret etmektedir (Şenkal, 2005: 43-44).

Gelir dağılımı adaletsizliği toplumsal barışı tehdit eden sosyal sorunların başında gelmektedir. Toplumu oluşturan bireyler temel ihtiyaçları karşılandığı ve güvence altına alındığı ölçüde kişiliklerini ve topluma olan güven duygularını geliştirebilirler. (Altan, 2006: 14). Sosyal politika, ekonomik refah artışını geniş toplum kesimlerine yaygınlaştırdığı ölçüde ekonomik ve sosyal gelişmenin bir bütünlük içinde sağlandığı kalkınma amacına hizmet edebilecektir. Toplumu oluşturan kişiler ve sosyal gruplar arasındaki yaşam düzeylerinde, toplumsal hizmetlerden yararlanmada ve ekonomik olanaklılara ulaşabilmekte var olan farkları azaltmak, sosyal politikanın genel kalkınma içindeki başlıca hedeflerindendir. Bu noktada,

ekonomik yönden güçsüz ve bağımlı kişilerin korunması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi sosyal dengenin ve sosyal adaletin sağlanması için büyük önem taşımaktadır (Güven, 1995: 20).

Sosyal adalet anlayışının somut bir içerik kazanabilmesi için her şeyden önce fırsat eşitliğinin ya da fırsat adaletinin sağlanmasıına ihtiyaç vardır. Bunun anlamı, toplumda belli bir kuşağın temsilcisi olan herkesin daha iyi bir toplumsal konuma gelmede ve sosyal riskleri karşılamada eşit şanslara ve risklere sahip olmasıdır. Örneğin, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması sosyal adaletin önemli bir koşuludur. Hiç kuşkusuz sosyal adalet herkese mutlak eşitlik sağlanması anlamına gelmemektedir. Sosyal adalet, ekonomik gelişmelerin çeşitli toplum kesimleri arasında ortaya çıkardığı eşitsizliklerin ve sosyal farklılıkların giderilmesi hedefine yönelikir. Bu hedefe ulaşmada adil bir ücret ve gelir dağılımı politikası, adil bir vergi yükü politikası, herkese iş olanağı sağlayan bir istihdam politikası, yaygın ve adil bir sosyal güvenlik politikasının bir politikalar bütünlüğü içinde sunulması önem taşımaktadır (Güven, 1995: 21-22).

Günümüzde sosyal politika önlemleri büyük ölçüde gelir dağılımı politikasına ilişkindir. Sosyal politikanın gelir dağılımına yaklaşımı düzeltici niteliktedir ve uygulama üç temelde şekillenmektedir. Birincisi, herkes için en az yaşama düzeyinin güvence altına alınmasıdır. İkincisi, gelirler arasındaki farklılıkların azaltılmasıdır. Üçüncüsü ise kişilere tanınacak fırsat eşitliği ile yükselme olanaklarının herkese açık bulundurulmasıdır (Aksu, 1993: 22).

SIRA SİZDE

2

Gelir dağılımı adaletsizliğinin azaltılması sosyal politika açısından neden önemlidir?

GELİR DAĞILIMINI BELİRLEYEN FAKTORLER

Bir ülkede gelir dağılımını etkileyen birçok ekonomik ve sosyal faktör bulunmaktadır. Gelir dağılımını belirleyen başlıca faktörler aşağıda açıklanmaktadır.

Demografik Faktörler

Nüfus artışı ve göç gelir dağılımını belirleyen demografik faktörlerin başında gelmektedir. Özellikle, nüfus artışı karşısında yeterli düzeyde yatırıminin gerçekleşmemediği ve buna bağlı olarak da yeni istihdam alanlarının yaratılmadığı gelişmekte olan ülkelerde işsizlik ve **kayıt dışı istihdam** artmaktadır. Bu durumda gelir dağılımı emek aleyhine bozulmaktadır. Nüfus artış hızının yüksek olduğu ülkelerde, özellikle alt gelir grupları eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanamamaktadır. Benzer bir durum göç olgusuyla da yaşanmaktadır. Nitekim yoğun göç alan bölgelerde eğitim, sağlık, konut gibi hizmetler ve istihdam olanakları nüfusun gerisinde kalmakta ve gelir eşitsizliklerinin artmasına neden olmaktadır (Yüksel Arabacı, 2015: 182-183).

Piyasa Yapısı

Bir ekonomide mal ve faktör piyasalarında tam rekabet koşullarından daha çok aksak rekabet koşulları geçerlidir. Aksak rekabet koşullarının görüldüğü piyasalarda faaliyet gösteren firmalar, üretimlerini suni olarak azaltarak fiyatlarını yükseltmek suretiyle aşırı kâr elde edebilmektedirler. Bu durum ise gelir dağılımını monopolcu ve oligopolcu firma sahipleri lehine değiştirmektedir (Başoğlu, Ölmezogulları ve Parasız, 1999: 192).

Teknolojik Gelişme Düzeyi

Teknolojik gelişme düzeyinin yetersiz olduğu ülkelerde gelir dağılımında adaletin sağlanması için gerekli kaynakları oluşturmak da kolay olmamaktadır. Emek ya da sermaye yoğun teknolojilerin tercih edilerek üretim sürecinde kullanılması gelir dağılımını yakından etkilemektedir. Geçmişten günümüze, ekonomik ve teknolojik alandaki gelişmelerle birlikte, emek yoğun teknolojiler yerini sermaye yoğun teknolojilere bırakmaktadır. Sermaye yoğun teknolojilerin yaygınlaşmasının doğal bir sonucu olarak üretimde sermayenin payı hızla artarken emeğin özellikle de niteliksiz emeğin payı azalmaktadır. Teknolojik gelişme nitelikli işgücünün verimliliğini artırdığı için gelir dağılımı niteliksiz işgücü aleyhine bozulmaktadır (Öztürk, 2009: 34).

Üretim Faktörlerinin Niteliği

Üretim faktörlerinin niteliğindeki farklılıklara bağlı olarak gelir dağılımı da farklılaşmaktadır. Kişisel yeteneklerdeki farklılıklardan dolayı bireyler farklı düzeylerde gelire sahip olabilmektedirler (Aktan ve Vural, 2002a: 22). Eğitim süreci boyunca elde edilen yetenek ve beceriler, çalışma yaşamı boyunca edinilen deneyimler, emeği daha nitelikli hale getirmektedir. Teknolojide yaşanan gelişmeler sermayenin verimliliğini; sulama, gübreleme ve ilaçlama gibi etkinlikler ise toprağın verimliliğini artırmaktadır. Bazı girişimciler risk almakta kaçınırken, bazıları yatırımlarını riski yüksek alanlara yönlendirerek büyük kazançlar sağlayabilmektedir (Öztürk, 2009: 36).

Servet Dağılımı

Gelir dağılımında ortaya çıkan dengesizliklerin önemli nedenlerinden biri de servet dağılıminin dengesiz olmasıdır. Gelir dağılımında servete bağlı olarak ortaya çıkan dengesizliğin giderilmesinde arazi, bina gibi servetler üzerinden alınan dolaylı vergiler önem kazanmaktadır. Servetin değerinin artması sonucu gelir dağılımının servet sahibi lehine bozulması, servet üzerinden alınan dolaylı vergilerle bir ölçüde giderilmiş olmaktadır. Aksi hâlde, servet dağılımındaki dengesizliği bağlı olarak gelir dağılımındaki adaletsizlik daha da artmaktadır (DPT, 2001: 63).

Enflasyon ve Ekonomik Krizler

İstikrarsız bir ekonominin göstergesi olan enflasyon, gelir dağılımını etkileyen temel unsurlardan biridir. Enflasyon, sermaye gelirleri ile emek gelirleri arasında emek aleyhine dengesizliğe yol açmaktadır. Yüksek gelire sahip olan kesimler, enflasyon karşısında genellikle kendilerini koruyacak olanaklara sahipken sabit gelirli kişiler, bu tür olanaklara sahip değildir. Ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde enflasyon oranlarında ani yükselişler görülmektedir. Bu durumda, ülke parası değer kaybetmekte ve ücretin satın alma gücünü ifade eden reel ücretler azalmaktadır. Ekonomik krizler gelir dağılımını sadece yüksek enflasyon ve reel ücretlerin azalması kanalıyla etkilememektedir. Ekonomik krizler; işsizliğin artmasına, yatırım ve istihdam olanaklarının daralmasına neden olarak da gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkilerde bulunmaktadır (Aktan ve Vural, 2002a: 25). Ekonomik kriz dönemlerinde işletmeler öncelikle niteliksiz ya da düşük nitelikli çalışanlarını işten çıkarma eğilimindedirler. Dolayısıyla düşük gelir grupları ekonomik krizler sırasında daha savunmasızdır.

Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları

Bir ülkede ekonomik gelişme, ülke içindeki her bölgede ya da bölge içindeki tüm yerleşim merkezlerinde aynı anda başlamamaktadır. Ekonomik gelişmenin doğasında dengesizlik vardır. Önce, gelişmeye en uygun koşullara sahip merkezler gelir. Dolayısıyla her ülkede, bölgeler arasında, ekonomik gelişme ile birlikte ortaya çıkmış az ya da çok yoğunlukta sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarları vardır. Gelişmiş bölgelerde istihdam olanakları fazla, ücretler yüksektir. Geri kalmış bölgelerde ise işsizlik oranı çok yüksek, ücretler düşüktür. Mevcut işletmeler daha çok, yöreye hitap eden ve emek-yoğun teknolojiyle çalışan küçük işletmelerdir. Bölgelerarası gelişmişlik farkı, kişisel gelir farklılıklarının en önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır (Dinler, 2001: 280-281).

Kamusal Mal ve Hizmetlerin Dağılımı

Kamu kuruluşları tarafından üretilen kamusal mal ve hizmetler bireysel arz ve talebin dışında kalmaktadır. Savunma, güvenlik, adalet, altyapı ve çevrenin korunması gibi kamusal mal ve hizmetler serbest piyasa ekonomisinde bireysel üretime ve tüketime konu olmamakta, toplumun ortak gereksinimlerinden doğan bu tür mal ve hizmetler kamu kuruluşları tarafından sunulmaktadır. Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi ve bunların dağılımı, gelir dağılımını doğrudan etkilemektedir. Kamusal mal ve hizmetlerin yeterli düzeyde sunulamaması, düşük gelirli kesimlerin ekonomik ve toplumsal şoklarla başa çıkma ve değişen koşullara uyum sağlama yeteneklerini azaltarak gelir dağılımını olumsuz etkilmektedir (Öztürk, 2009: 41).

Küreselleşme

Küreselleşme olarak adlandırılan süreçte ülkeler dünya ekonomisiyle giderek daha fazla bütünleşmektedir. Bu bütünleşmede, mal ve hizmetlerin yanı sıra teknolojiler, finansal akımlar, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, emek, bilgi ve kültürel akımlar öne çıkmaktadır. Küreselleşme süreci, ticaretin ve yatırımın önündeki engellerin kaldırılması sürecini de beraberinde getirmektedir. Bu eğilim ise uluslararası sınırları aşma yeteneğine sahip olan kesimler lehine gelir dağılımını değiştirmektedir. Sermaye sahipleri, yüksek vasıflı işçiler ve kaynaklarını talebin en çok olduğu yerde arzetme olanağına sahip olan kesimler, bu gelişme sonucunda refahını artırırken, işgünün ulusal sınırlar ötesinde ikame edilebilir hâle gelmesiyle vasıfsız veya düşük vasıflı işçiler refah kaybı ile karşı karşıya makmaktadır (Aktan ve Vural, 2002a: 27-28). Diğer yandan, finans piyasaları yeterince güçlü olmayan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, küreselleşme sürecinde dışsal ekonomik şoklardan daha fazla etkilenmektedir. Buna bağlı olarak, söz konusu ülkelerde gelir dağılımının daha da bozulduğu görülmektedir.

KİTAP

Küreselleşme sürecinin az gelişmiş ülkelerin gelir dağılımını nasıl etkilediğini anlamak için yararlı bir kaynak olarak Joseph Stiglitz'in Küreselleşme *Büyük Hayal Kırıklığı*, Çev: A.Taşçı, D. Vural, (İstanbul: Plan B Yayıncılık, 2006) adlı kitabına bakabilirsiniz.

SIRA SİZDE

3

Teknolojik gelişme düzeyi ile gelir dağılımı arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

GELİR DAĞILIMI POLİTİKASININ ARAÇLARI

Gelir dağılımı politikası ile gelir dağılımını etkileme amacını taşıyan politikalar anlaşılmaktadır. Başlıca gelir dağılımı politikası araçları aşağıda incelenmektedir.

İşgücü Piyasası ve Ücret Politikaları

İstihdamın korunması, artırılması, işçi ve işverenlerin örgütlenmesi, toplu pazarlık ve grev hakkının korunması gibi devletin çalışma hayatına yönelik uygulamaları ve hazırladığı yasalar aynı zamanda emeğin gelir dağılımından aldığı payın belirlenmesinde de etkili olmaktadır. Örneğin, sendikal örgütlenme önündeki engellerin kaldırılması ile özellikle bireysel olarak pazarlık gücüne sahip olamayan düşük nitelikli emeğin güçlendirilmesi ve toplu pazarlık yoluyla ücretinin artırılması mümkün olmaktadır. Dolayısıyla, sendikalar toplu pazarlık yoluyla birincil gelir dağılımını emek lehine değiştirilebilmektedir.

Ücret politikaları da doğrudan emeğin gelir düzeyini belirlediği için gelir dağılımı politikasının önemli araçlardan biridir. Örneğin, asgari ücret uygulaması, piyasadaki ücretlerin belirli bir seviyenin altına inmesini engellediği için gelir dağılımının iyileştirilmesi noktasında önemli bir işlev sahiptir (Yüksel Arabacı, 2015: 191-192).

Fiyat Politikası

Devlet, geniş toplum kesimlerinin tükettiği temel tüketim mallarının fiyatlarında istikrar sağlayarak, dar ve sabit gelirlilerin reel gelirlerinin aşınmasını önlemekte ve bu şekilde fiyat politikasını, gelir dağılımı politikasının bir aracı olarak kullanabilmektedir (Güven, 1995: 88). Devletin bazı alanlarda bizzat üretici konumda olması, devlet tarafından üretilen malların düşük bir fiyatla satılmasını sağlamaktadır. Bu durumda, malın fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki fark kadar bir gelir transferi bundan yararlanan kesimler için gerçekleştirilmiş olmaktadır. Ayrıca, devletin tarım ürünlerine yönelik fiyat destekleri de bu kapsamda değerlendirilebilir (Yüksel Arabacı, 2015: 191).

Gelirler Politikası

Gelirler politikası ile bütün gelirlerle ilgili gelişmelere bu gelirlerin doğuşu esnasında doğrudan etki etmeyi amaçlayan hükümet politikaları anlaşılmaktadır (Ak-su, 1993: 50). Ücret ve fiyat politikaları dar anlamda gelirler politikasının esasını teşkil etmektedir. Geniş anlamda gelirler politikası ise ücretliler dışındaki gelir gruplarını da kapsayan politikaları içermektedir. Satın alma gücü politikası olarak ele alındığında bu politika, toplam arz karşısında toplam talebin yetersizliğini gidermeye yönelik politikalar anlamına gelmektedir (Güven, 1995: 88).

Servet Politikası

Servet politikası, servetin gelir getirme fonksiyonu ve servetin eşitsiz dağılımı nedeniyle, gelir dağılımı politikasının en önemli araçlarından birisidir. Bu politika ile servetin geniş kitlelere yaygınlaştırılarak gelir dağılımı eşitsizliklerinin giderilmesi amaçlanmaktadır. Devlet, servet politikası aracılığıyla gelir dağılımını düzenlemek için, öncelikle servetin kaynağını oluşturan tasarrufların bağımlı çalışanların elinde olmasını kolaylaştırıcı, yani tasarrufu özendirici önlemler almaktadır (Güven, 1995: 88). Diğer yandan, arsa, arazi, bina gibi gayrimenkullerin değerindeki artışlar ve servetin gelir getirici niteliği nedeniyle servet sahibi lehine bozulan gelir dağılımının düzeltilmesinde, gayrimenkul ve gayrimenkul gelirleri üzerinden alınan dolaylı vergiler önemli bir rol üstlenmektedir.

Maliye Politikası

Gelir dağılımı politikasının bir diğer önemli aracı da maliye politikasıdır. Bu politika ile birincil gelir dağılımını tamamlayıcı, yeniden dağılımla ilgili önlemler

anlaşılmaktadır. Devlet, maliye politikası aracılığı ile gelirin yeniden dağılımını vergiler ve kamu harcamaları yoluyla gerçekleştirmektedir (Aksu, 1993: 53). Da-ha adil bir gelir dağılımının gerçekleştirilebilmesi için gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin (dolaylı vergiler) ağırlıkta olduğu bir vergi yapısının oluşturulması gerekmektedir. Zira bu tür bir vergilendirmede, ödeme gücünün göz önüne alındığı artan oranlı bir vergi yapısı söz konusudur (Yüksel Arabacı, 2015: 190). Harcama üzerinden alınan dolaylı vergilerde ise bireylerin gelir durumları göz önünde bulundurulmadığı için yüksek gelirliler de asgari ücretle geçinenler de satın aldığı mal için aynı miktarda vergi ödemektedir. Dolaylı vergiler bu anlamda, düşük gelirli kesimler aleyhine gelir dağılımı adaletini olumsuz etkilemektedir (Öztürk, 1999: 283).

Devlet, kamu harcamaları yoluyla da yoksul ve düşük gelirli kesimlerin yaşam koşulları bakımından son derece önemli olan eğitim, sağlık ve barınma gibi birçok alanda kamusal hizmeti ücretsiz ya da çok düşük bir maliyetle sağlayarak gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır.

Eğitim Politikası

Eğitim, bilgi ve becerileri geliştirmek suretiyle kişilerin verimliliklerini artırmaktadır. Eğitimin gelir getirici fonksiyonu dikkate alındığında, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması yoluyla gelir ve sosyal statü kazanma şansının herkese açık tutulması, toplumdaki gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı bir rol oynamaktadır. Devlet, eğitime başlamada herkese eşitlik sağlayarak, eğitim araç ve gereçleri ile ilgili olanakları geliştirerek ve eğitim harcamalarını daha fazla üstlenerek, eğitimdeki fırsat eşitsizliğini ve dolayısıyla kişiler arasında bu yönde oluşan farklılıkların azaltılmasına katkıda bulunmaktadır (Güven, 1995: 89). Kişilerin istihdam edilebilmelerinde en önemli kriterlerden birinin eğitim düzeyi ve eğitimin niteliği olduğu dikkate alındığında, eğitim sisteme yönelik politikaların işgücü piyasası talepleri ile uyumlu olması büyük önem taşımaktadır. Zira, işgücü arzı ile talebi arasındaki niteliksel uyumluğun giderilmesi, işsizlik oranlarının azaltılmasına katkı sağlayarak gelir dağılımını olumlu yönde etkilemektedir.

Sosyal Güvenlik Politikası

İnsanın toplum içerisinde yaşamaktan dolayı karşı karşıya bulunduğu işsizlik, hastalık, sakatlık, yaşlılık gibi risklerin sonuçlarına karşı emniyet sağlayan sosyal güvenliğin önemli bir fonksiyonu da toplumun çeşitli kesimleri arasında gelir transferi sağlayarak gelirin yeniden dağılımına katkıda bulunmaktadır. Bu transfer, prim ödeme esasına dayanan sosyal sigorta sisteminde sağlıklı olanlardan hastalara, çocuk-suz ailelerden çocuklu ailelere ve gençlerden yaşlılara doğru yapılmaktadır. Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden oluşan **primsiz sistemlerde** ise giderler devlet bütçesinden karşılandığı için, bu transfer vergi ödeme gücü olanlardan vergi ödeme gücü olmayanlara doğru gerçekleşmektedir (Arıcı, 1999: 32-33).

Primsiz sistem:
Yardımlardan yararlanmanın, bu yardımların finansmanına katılmadan gerçekleşmesidir. Finansmanı devlet bütçesinden karşılanan bu sistemde, kendilerine yapılan yardımlar ya da sağlanan hizmetler karşılığında kişiler herhangi bir bedel ya da prim ödememektedirler.

SIRA SİZDE

4

Devlet, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak için eğitim politikası kapsamında ne tür faaliyetlerde bulunmalıdır?

DÜNYADA GELİR DAĞILIMI

Dünya ülkeleri arasında gelir dağılımındaki farklılıkları ortaya koymak için Dünya Bankası tarafından yayınlanan ve ülkelerin kişi başına düşen millî gelirlerini gösteren verileri incelemek gerekmektedir. Dünya Bankası'nın World Development In-

dicators 2019 verilerinden yola çıkarak, dünyanın en zengin ve en yoksul on ülkesini **Satın Alma Gücü Paritesine** göre kişi başına düşen milli gelir düzeylerini esas alarak karşılaştırmak mümkündür. Tablo 4.1 incelendiğinde, dünyanın en zengin ve en yoksul ülkelerinin dünya gelirinden elde ettikleri paylar arasında çok büyük bir fark olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen milli gelir açısından dünyanın en zengin ülkesi olan Singapur'da kişi başına düşen milli gelir 92.270 \$ iken dünyanın en yoksul ülkesi Burundi'de bu rakam sadece 790 \$'dır.

Dünya Bankası'nın ülkeleri gelir gruplarına ayırarak yaptığı sınıflandırmaya göre ise 2019 yılında, düşük gelirli ülkelerde satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen ortalama milli gelir 2450 \$; orta-alt gelirli ülkelerde 6761 \$; orta-üst gelirli ülkelerde 17.276 \$; yüksek gelirli ülkelerde ise 53.071 \$'dır. Bu rakamlardan da anlaşılabileceği üzere ekonomik gelişmişlik düzeyinin önemli bir göstergesi olan kişi başına düşen milli gelir açısından düşük ve yüksek gelirli ülkeler arasında büyük bir uçurum söz konudur.

Satın alma gücü paritesi:

Ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılığını ortadan kaldırın para birimi dönüştürme oranıdır.

Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir Açısından Dünyanın En Yoksul 10 Ülkesi, (\$)	Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir Açısından Dünyanın En Zengin 10 Ülkesi, (\$)
Burundi: 790	Singapur: 92.270
Orta Afrika Cumhuriyeti: 1060	Katar: 91.670
Malavi: 1080	Bermuda: 86.600
Kongo Demokratik Cumhuriyeti: 1110	Lüksemburg: 79.670
Mozambik: 1310	İsviçre: 73.800
Nijer: 1330	Norveç: 72.920
Liberya: 1320	İrlanda: 71.150
Çad: 1620	Birleşik Arap Emirlikleri: 70.430
Madagaskar: 1660	Brunei Darüssalam: 66.590
Togo: 1670	ABD: 66.080
Ortalama: 1295	Ortalama: 77.118

Tablo 4.1

Dünyanın en yoksul ve en zengin 10 ülkesi arasında satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen milli gelir açısından çok büyük bir fark bulunmaktadır.

Kaynak: World Bank, "World Development Indicators: Size of the Economy, 2019 World View" (Erişim: <http://wdi.worldbank.org/table/1.1#>) 19.06.2021

TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

Türkiye İstatistik Kurumunun, gelir dağılımına ilişkin istatistiklerinin başlangıç yılı 1987 olmakla birlikte, bu istatistikler TÜİK tarafından 2002 yılından itibaren düzenli bir şekilde yayınlanmaya başlamıştır. Avrupa Birliğine uyum çalışmaları kapsamında TÜİK, 2006 yılından itibaren Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'ni uygulamaktadır. 2006 yılından itibaren yayınlanan gelir dağılımı istatistiklerinde eşdeğerlik ölçüği olarak adlandırılan katsayılar kullanılmakta ve her bir hane halkı büyüklüğünün kaç yetişkine, yani eşdeğer ferde, denk olduğu hesaplanmaktadır. Haneler arası doğru karşılaştırmalar yapabilmek için hane halkı düzeyinde toplanan gelirlerin birey başına düşen gelirlere dönüştürülmesi gereğinden hareketle, hanelerin yetişkin-çocuk bileşimindeki farklılıklar dikkate alınmaktadır (TÜİK, 2008: 3). Aşağıdaki tablo, kişisel gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısının 2002 yılından itibaren Türkiye'de nasıl bir eğilim içinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2

Kişisel gelir dağılımındaki eşitsizliği gösteren Gini katsayısı, bazı yıllarda azalma eğiliminde olmakla birlikte, genel olarak bakıldığından 0,40 seviyelerinde yüksek bir orandadır.

Kaynak: TÜİK,
<http://www.tuik.gov.tr>.

Türkiye'de Gini Katsayısı												
2002	2004	2006	2008	2009	2010	2012	2014	2016	2017	2018	2019	2020
0,44	0,40	0,42	0,40	0,41	0,40	0,40	0,39	0,40	0,40	0,40	0,39	0,41

Türkiye'de kişisel gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısının yüksekliği OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında daha net görülmektedir. Gini katsayısı 2019 itibarıyle OECD ortalamasında 0,32'dir. OECD ülkeleri arasında Gini katsayısının en düşük olduğu ülkeler 0,23 ile Slovak Cumhuriyeti; 0,25 ile Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve İzlandadır. Kişisel gelir dağılımının en eşitsiz olduğu ülkeler ise 0,47 ile Kosta Rika; 0,46 ile Şili; 0,45 ile Meksika'dır. (OECD Income Distribution Database, Erişim tarihi: 19.06.2021).

SIRA SİZDE

5

Gini katsayısından yola çıkarak Türkiye'de gelir dağılımını 2002-2009 dönemi için değerlendiriniz?

YOKSULLUKLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Yoksulluk, temelde asgari yaşam standardının gerisinde bir durumu ifade ettiği için bu standardın neleri kapsaması gerektiğine ilişkin farklı bakış açıları bulunmaktadır. Yoksulluk, ekonomik, sosyal, psikolojik boyutları olan çok boyutlu bir sorundur ve bu nedenle üzerinde görüş birliğine varılmış bir yoksulluk tanımı yoktur. Yoksulluk ile ilgili tanımlar yoksulluk sorununa nasıl yaklaşıldığına bağlı olarak farklılıkların daha iyi anlaşılması için aşağıda yoksullukla ilgili temel tanım ve kavramlara yer verilmektedir.

Mutlak Yoksulluk-Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluk kavramı, asgari geçim düşündürmesine dayanmaktadır ve kişilerin ya da hane halkının asgari geçim düzeyinin altında olma durumunu ifade etmektedir. Bu tanımın, kişilerin ya da hane halkının yaşamalarını sürdürmemek için gerekli olan asgari besin bileşenlerini veya kaloriyi esas alması ona mutlaklıklık niteliğini kazandırmaktadır. Mutlak yoksulluk kavramı, sosyal ya da kültürel ihtiyaçlara değil, beslenme, giyinme, barınma gibi temel ihtiyaçlara vurgu yapmaktadır.

Göreli yoksulluk kavramı ise insanın toplumsal bir varlık olmasından hareket etmektedir. Bu kavram, yoksulluğu sadece mutlak anlamda bir yaşamı sürdürme meselesi olarak görmemektedir. Buna göre göreli yoksulluk, kişi ya da hane halkının sahip olduğu gelir düzeyinin, içinde yaşadıkları toplumdaki ortalama gelir düzeyinin belirli bir yüzdesi ile karşılaştırılması esasına dayanan ve karşılaştırılan gelir düzeyinin gerisinde kalma durumu ile açıklanan bir kavramdır. Bu nedenle göreli yoksulluk kavramı, kişilerin sahip oldukları mutlak gelir düzeyinden ziyade gelir ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002b: 43).

Objektif Yoksulluk-Subjektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk, alınması gereken günlük kalori miktarı ya da yapılan tüketim harcamaları gibi tespit edilebilir ve doğruluğu kanıtlanabilir bir standardın ya da standartlar setinin aşağısında kalma durumudur. Subjektif yoksulluk ise gerekli ya da yeterli düzeyin altında olma konusunda kişilerin kendi değerlendirmelerine dayalı bir görüşe işaret etmektedir (Lipton, 1997: 158). Bazı araştırmacılar, subjektif memnuniyetin objektif koşullarla ilgili olmadığını belirterek subjektif yoksulluk tanımına karşı çıkmaktadır. Buradaki karşı çıkışlar, yoksul olmanın kişilerin nasıl hissettiklerine değil, nasıl yaşadıklarına bağlı olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Dolayısıyla, subjektif bir ölçümün kullanılması kişilerin objektif durumları ile ilgili olarak çok fazla şey ortaya çıkaramayabilir (Kameran ve Kahn, 1997: 83).

Gelir Yoksulluğu-İnsani Yoksulluk

Gelir yoksulluğu, kişilerin yaşamlarını sürdürmeleri ya da asgari bir yaşam standardında yaşayabilmeleri için ihtiyaç duydukları temel gereksinimlerini karşılayacak gelire sahip olmamaları durumu olarak tanımlanabilir. Gelir yoksulluğu hesaplanırken genellikle asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan gelir, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Bu sınırın altında gelire sahip olan kişiler ya da hane halkları da yoksul olarak adlandırılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda geliştirilen insanı yoksulluk kavramı ise insanı gelişme ve insanca yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için ekonomik, sosyal ve kültürel bazı olanaklara sahip olmanın da gerekli olduğu fikrine dayanmaktadır. Aynı raporda, insanı yoksulluğu ölçmek için geliştirilen insanı yoksulluk endeksinde, yaşam süresinin kısalığı, temel eğitim hizmetlerinden mahrumiyet ve kamusal ve özel kaynaklara erişememe gibi kriterler dikkate alınmaktadır (Aktan ve Vural, 2002b: 44-45).

Toplumsal Yoksulluk

Dünya Bankası, ülkelerin büyümeye sürecinde, yoksulluğu ölçmenin bir yolu olarak toplumsal yoksulluk ölçütünü geliştirdi. Zaman içerisinde sabit kalan günlük, 3.20 \$ ve 5.50 \$ yoksulluk sınırlarından farklı olarak toplumsal yoksulluk sınırı, ülkelerde ve ülkeler arasında zaman içerisinde değişiklik göstermektedir. Toplumsal yoksulluk sınırı 1 ABD Doları ile medyan gelirin/tüketicinin yarısının toplamından oluşmaktadır (TYS: 1 ABD Doları + 0.5 x medyan). Buradaki medyan, hane halkı anketinde günlük kişi başına düşen medyan gelir ya da tüketim düzeyini göstermektedir. Toplumsal yoksulluk sınırı mutlak yoksullğun unsurları ile göreli yoksullğun unsurlarını birleştirmektedir. Toplumsal yoksulluk sınırıyla, Dünya Bankasının odaklandığı noktanın aşırı yoksulluk olmaya devam ettiği ve toplumsal yoksulluk sınırının hiçbir zaman uluslararası aşırı yoksulluk sınırının (günlük 1.90 ABD Doları) altında olamayacağı vurgulanarak uluslararası aşırı yoksulluk sınırında bir taban oluşturulmaktadır. Aynı zamanda, toplumsal yoksulluk sınırı daha yüksek düzeylerdeki medyan gelirle birlikte yükselmektedir. Toplumsal yoksulluk sınırı ülkelerde ve çeşitli ülkeler arasında zaman içinde değişiklik gösterse de bütün ülkeler için aynı şekilde tanımlandığından anlamlı küresel karşılaştırmalara olanak sağlamaktadır (World Bank, 2020: 29).

İnsani yoksulluk ile gelir yoksulluğu kavramları arasındaki farklılık hangi temele dayanmaktadır?

SIRA SİZDE

YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ

Yoksullukla mücadele amacına yönelik programlar geliştirmek için kimlerin yoksul olduğunu tespit etmek oldukça önemlidir. Yoksullğun ölçülmesi, öncelikle, altında gelire sahip olanların yoksul olarak kabul edileceği gelir düzeyini gösteren bir yoksulluk sınırının (çizgisinin) tespit edilmesini gerektirmektedir. Bu sınır, mutlak ya da göreli yoksulluk tanımlarına göre farklılaşmaktadır. Mutlak yoksulluk yaklaşımında yoksulluk, yaşamı devam ettirebilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyacın karşılanamaması durumudur. Burada en yaygın kullanılan yoksulluk sınırı, temel gıda maddelerinden oluşan gıda sepetinin maliyeti ya da

bir asgari kalori miktarının gerektirdiği tüketim harcamasının parasal değeridir. Ancak, günümüzde mutlak yoksulluk sınırı, sadece gıda harcamalarına dayalı olarak dar anlamda değil; barınma, beslenme gibi gıda dışı temel ihtiyaçları dikkate alarak geniş anlamda da hesaplanmaktadır (Şenses, 2006: 63-64).

Mutlak yoksulluk yaklaşımında, yoksulluk sınırının belirlenmesinden sonraki aşama yoksullğun ölçülmesi için uygun bir endeksin seçilmesidir. Yoksullğun ölçülmesinde kullanılan birçok endeks bulunmasına rağmen en yaygın kullanılan endeks, yoksulluk çizgisi altındaki kişilerin toplam nüfusa oranını gösteren *kafa sayısı endeksi*dir. (Şenses, 2006: 65).

Yoksullğun ölçülmesinde görelî yoksulluk kavramından hareket edildiğinde ise görelî yoksulluk sınırı kullanılmaktadır. Buna göre, toplumda yaratılan ortalama gelirin belirli bir yüzdesi (genellikle %50'si) yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Gelirleri, yoksulluk sınırının altında kalan kişiler, yoksul olarak adlandırılmaktadır. Toplumdaki ortalama gelir düzeyi yüksekse yoksulluk sınırı da buna bağlı olarak yüksek çıkacaktır. Toplumda gelir dağılımı görece eşit bir dağılımı yansıtıyorsa, bir diğer ifadeyle, kişilerin gelirleri genel ortalama seviyesinde ise bu durumda ortalama gelirin yarısına sahip hiç kimse olmayacağıdır. Bunun tersine, toplumda gelir dağılımının görece eşitsiz olması durumunda, ortalama gelirin yarısına sahip olan kişiler, ortalama gelire sahip olanlardan kolaylıkla ayırt edilebilecektir (Erdoğan, 2002: 370).

YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksullukla ilgili kavramlar açıklanırken de belirtildiği üzere yoksulluk çok boyutlu bir sorundur ve buna bağlı olarak da yoksullğun kaynağında pek çok faktör yer almaktadır. Ayrıca, yoksullğun nedenleri, içinde yaşanan zamana ve ülkeye hatta bir ülke içindeki farklı bölgelere göre de değişebilmektedir. Bu faktörlere geçmeden önce, yoksullğun nedenlerine ilişkin başlıca iki yaklaşımından söz etmek gereklidir. Bunlardan ilki; yoksulluğu, kişilerin yetenekleri, sorumlulukları, disiplin anlayışları ve çabaları gibi kişisel özellikler ile ilişkilendiren bir yaklaşımındır. Bu yaklaşımda, yoksulluk kişilerin çalışmaya istekli olmamaları, yeterince çaba sarfetmemeleri ya da sorumluluk almamaları gibi kişisel özellikleri ile açıklanmaktadır. İkinci yaklaşım ise yoksulluğu, yoksulların dışında başta ekonomi politikaları olmak üzere, düşük ücretler, yetersiz eğitim ve istihdam olanakları ve ayrımcılık gibi yapısal etmenlerle ve bütünüyle sosyoekonomik sistemle ilişkilendiren bir yaklaşımındır. Bu yaklaşılardan hangisinin ağırlıkta olduğu, büyük ölçüde incelenen ülkeye ve döneme göre değişiklik göstermektedir. Yoksullukla mücadele politikaları da bu yaklaşılardan hangisinin ön plana çıktığına bağlı olarak şekillenmektedir. Örneğin, yapısalçı değerlendirmeleri içeren ikinci yaklaşımın genellikle sosyal yardımardan yana, kişisel etmenleri ön plana çıkararak birinci yaklaşımın ise bunlara karşı bir tavır sergiledikleri görülmektedir (Şenses, 2006: 145-146).

Hane halkı düzeyinde yaşanan ve aile reisinin ölmesi, boşanmalar, uzun süreli ve ciddi hastalıklar gibi kişisel; hızlı nüfus artışı, yaşanan büyük göçler, kentleşme ve ayrımcılık gibi demografik ve sosyal; iklim koşulları, doğal afetler gibi coğrafi; savaşlar gibi siyasi nedenler dışında, yoksulluk çoğu kez ekonominin yapısından ya da işleyişindeki aksaklılıklardan kaynaklanmaktadır. Yeterince üretim yapılamaması ve üretilerek yaratılan değerin kişiler, bölgeler ve sektörler arasında dengeli biçimde paylaştırılamaması yoksulluğa yol açan temel faktörlerden biridir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin artmasıyla, düşük ve yüksek gelir grupları arasındaki fark daha da açıldıği için ülkedeki düşük gelirli ve yoksul kesimler bu durumdan olumsuz etkilen-

mektedir. Bu nedenle, gelir dağılımı eşitsizliğini artıran ve daha önceki bölümlerde incelenen faktörler aynı zamanda yoksulluğu da olumsuz olarak etkilemektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği yanında, yüksek enflasyon, yetersiz bir sosyal koruma rejimi, işsizlik ve düşük ücretler gibi işgücü piyasasından kaynaklanan nedenler, adil olmayan bir vergi sistemi ve kalkınma stratejilerindeki yanlışlar yoksullğun altında yatan önemli nedenler olarak öne çıkmaktadır (Altan, 2006: 147-148).

Gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan ülkelerde işgücü piyasalarından kaynaklanan nedenler yoksulluk nedenleri arasında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle işsizlik, başka gelir kaynaklarına sahip olmayan kişiler için yoksulluk açısından çok önemli bir risk faktördür. İşsizlik sürelerinin uzaması, işsizlerin eğitim düzeylerinin düşük olması, işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı gibi sosyal koruma politikalarının yetersizliği, aile içi ve toplumsal dayanışma ağlarının güclü olmaması kuşkusuz bu riski daha da artırmaktadır. İşsizlik yanında düşük ücretler de yoksulluk nedenleri arasında öne çıkmaktadır. Son zamanlarda çalışıkları hâlde yoksul olan kesimleri ifade eden çalışan yoksullar kavramı, düşük ücretlerin yoksullğun önemli bir nedeni olduğunu göstermektedir. 1970'li yılların ilk yılında başlayan ve birçok sanayileşmiş ülkeyi tehdit eden ekonomik kriz, artan uluslararası rekabetin de etkisiyle gerçek ücretler üzerinde bir baskı yaratmış ve özellikle düşük nitelikli işçilerin işgücü piyasası içindeki konumlarını kötüleştirmiştir. İşçi sendikalarının etkinlik düzeylerinin zayıflaması ise bu süreci daha da hızlandırmıştır (Şenses, 2006: 169). Uluslararası Çalışma Örgütünün Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2021 Raporu'na göre, dünyada, satın alma gücü paritesine göre günde 1,90 \$dan az bir gelirle çalışan yoksulların oranı 2020 yılında %7,8'dir. 1,90-3,20 \$ arasında bir gelirle çalışanların oranı ise %14,2'dir. (ILO, 2014).

Yoksulluğun nedenlerine ilişkin daha kapsamlı bilgi için Fikret Şenses'in Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2006) adlı kitabının beşinci bölümüne bakabilirsiniz.

KİTAP

Görülüyorki yoksulluğun temelinde kişisel, demografik, sosyal, siyasi ve ekonomik kökenli birçok faktör bulunmaktadır. Kaynağındaki nedenlere bağlı olarak yoksullukla mücadelenin de çok boyutlu yürütülmesi gerekmektedir.

DÜNYADA YOKSULLUK

Yoksulluk tahminlerinin uluslararası düzeyde karşılaştırılması hem kavramsal hem de uygulama düzeyinde çeşitli sorunlar içermektedir. Ülkelerin farklı yoksulluk tanımları vardır ve bu nedenle ülkeler arasında sürekli karşılaştırmalar yapmak zor olabilmektedir. Ulusal yoksulluk sınırları, daha yüksek standartların kullanıldığı zengin ülkelerde, yoksul ülkelere göre, daha fazla satın alma gücü alınmasına gelmektedir. Dünya Bankası 1990 yılından bu yana, dünyanın en yoksul ülkelerinde yoksulluğun ne anlamına geldiğine bağlı olarak aşırı yoksulluğun ölçülmesinde ortak bir standart uygulamayı amaçlamaktadır. Farklı ülkelerde yaşayan insanların refahı, para birimlerinin satın alma gücündeki farklılıkların düzeltilmesi yoluyla, ortak bir ölçekte belirlenebilmektedir. Dünya Bankası'nın uluslararası karşılaşmalarda kullandığı yoksulluk sınırları, 2005 yılındaki satın alma gücündeki fiyatlar temel alınarak günde 1,25\$ ve günde 2 \$ olarak tespit edilmiştir. Günde 1,25\$ olan aşırı yoksulluk sınırı, en yoksul on beş ülkede bulunan yoksulluk sınırlarının ortalamasını yansıtmaktadır (World Bank, 2015: 37). Bununla birlikte, yaşam standardındaki farklılıklar dünya ölçüğünde zaman içerisinde değişiklik gösterdiği için, küresel yoksulluk sınırı bu değişikliklerin yansıtılması

amaciyla periyodik olarak güncellenmektedir. Buna göre, yeni küresel yoksulluk sınırı 2011 yılı fiyatları temel alınarak, Ekim 2015'ten itibaren günde 1,90 \$ olarak belirlenmiştir. Buna göre, 1990 yılında %36,2 olan küresel aşırı yoksulluk oranı 2000 yılında %27,8'e; 2010 yılında ise %16'ya gerilemiştir. Söz konusu oran 2017 yılında %9,3 olarak tahmin edilmiştir.

Tablo 4.3, dünyada ve dünyanın çeşitli bölgelerinde satın alma gücü paritesine göre günlük 1,90 \$'ın altında gelire sahip olanların toplam nüfusa oranını 1990-2019 dönemi için göstermektedir. Tablodan da görüldüğü üzere, günlük 1,90 \$'ın altında yaşamını sürdürden insanlar ağırlıklı olarak Alt-Sahra Afrika ve Güney Asya ülkelerinde bulunmaktadır. Aşırı yoksulların oranının en düşük olduğu bölge ise Avrupa ve Orta Asya bölgesidir.

Tablo 4.3
Günlük 1,90 \$'ın altında gelire sahip olanların toplam nüfusa oranı bölgelere göre değerlendirildiğinde, Alt Sahra Afrika ve Güney Asya ülkeleri, dünyada aşırı yoksulluğun en yüksek düzeylerde görüldüğü bölgeler olarak dikkati çekmektedir.

Kaynak: data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY; 20.06.2021

Bölge/Yıllar	1990 (%)	1999 (%)	2011 (%)	2012 (%)	2019 ya da ulaşılabilir en yakın yıl
Doğu Asya ve Pasifik	60.8	37.5	8.5	7.2	1.0
Avrupa ve Orta Asya	1.9	7.8	2.7	2.5	1.0
Latin Amerika ve Karayıpler	17.7	14.1	6.5	6.2	3.7
Orta Doğu ve Kuzey Afrika*	-	-	-	-	-
Güney Asya	50.6	41.2	22.2	18.8	15.2
Alt-Sahra Afrika	56	58.1	44.3	42.6	40.4
Dünya	37.1	29.0	14.2	12.8	9.3

* Bölgede bulunan ülkeler arasında, özellikle Irak, Suriye ve Yemen uzun süreli bir çatışma halindedir. Dolayısıyla, bu ülkelere ilişkin yoksulluk tahminlerinin yoksulluğun mevcut halini ortaya koyması olası değildir. Bu nedenle, bölgesel yoksulluk verileri tabloda yer almamaktadır.

Dünya Bankası'nın aşırı yoksul tanımlamasında kullandığı yoksulluk ölçütünde olduğu gibi, sadece gelire dayalı yoksulluk ölçütlerinin yoksulluğun doğasının tam olarak anlaşılması için yeterli olmadığı yönünde özellikle 1990'lardan itibaren artan bir kanaat bulunmaktadır. Bu durum, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kuruluşların yoksulluk sorununa yaklaşımında bir takım yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin, Birleşmiş Milletler 1997 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporu'nda yoksulluğa yönelik yaklaşımında daha geniş bir perspektifi benimsemiş ve İnsani Yoksulluk kavramını geliştirmiştir. Birleşmiş Milletler, insanı yoksulluğun ölçülmesinde 40 yaşına kadar yaşayamayan insanların oranı, okuma-yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı, sağlık hizmetlerine ve temiz suya erişimi olmayanların oranı ve yetersiz beslenme gibi yoksunluklar üzerine yoğunlaşmaktadır (UNDP, 2009: 208). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın, 2010 İnsani Gelişme Raporu'nda ise yoksulluğun ölçülmesinde yeni bir takım uygulamalara gidilmiş ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi geliştirilmiştir (UNDP, 2010: 95).

DİKKAT

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, 1997 yılından itibaren yayınlanan İnsani Yoksulluk Endeksi'nin yerini almıştır. İnsani Yoksulluk Endeksi, sağlık, eğitim ve yaşam standartlarındaki yoksunlukları yansıtması için ülke ortalamalarını kullanmıştır. Belirli kişilerin, hanehalklarının ya da grupların yoksunluklarını ortaya koymamıştır. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'nde bu eksiklik giderilmektedir.

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, hanehalklarının sağlık, eğitim ve yaşam standartlarını içeren toplamda üç boyutta birbiriyle ilişkili yoksunlukları tanımlamaktadır. Söz konusu üç boyut, on gösterge ile ele alınmaktadır. Bu göstergeler

ise, beslenme, çocuk ölüm oranları, eğitimde geçirilen süre, çocukların kayıt altına alınması, yemek pişirme olanakları, tuvalet, su, elektrik, zemin döşemesi ve sahip olunan mal varlıklarından oluşmaktadır (UNDP, 2010: 96). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2020 İnsani Gelişme Raporu'na göre, dünya genelinde yaklaşık 1,5 milyar kişi çok boyutlu yoksulluk içinde yaşamaktadır. Çok boyutlu yoksulluk, en yüksek kırsal kesimlerde görüldüğü için bu ölçüt güçlü bir coğrafi unsura sahiptir. Örneğin, Somali'de çok boyutlu yoksulluk kentsel kesimlerde yaşayan hanehalklarının %60'ını; kırsal kesimde yaşayan hanehalklarının ise %95'inden fazlasını etkilemektedir. Çok boyutlu yoksulluk aynı zamanda, hanehalkı reisinin kadın olduğu, 60 yaş ve üzerinde bir kişinin ikamet ettiği ya da küçük çocuğa sahip hanehalklarında daha yaygındır. Çok boyutlu yoksulluk oranları, en yüksek düzeylerde sırasıyla Alt-Sahra Afrika (%55,0) ve Güney Asya'da (%29,2) görülmektedir (UNDP, 2020: 366).

Dünya Bankasının aşırı yoksulluk sınırına göre (günde 1,90 \$) dünyadaki coğrafi bölgelerin yoksulluk durumunu değerlendiriniz?

SIRA SİZDE

7

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Türkiye'de yoksullukla ilgili literatür incelendiğinde, konuya ilgili çalışmaların büyük ölçüde 1990'lı yıllarda itibaren ortaya çıkmaya başlığına tanık olmaktadır. Bu süreçte Türkiye'de sık aralıklarla yaşanan ekonomik krizlerin yoksulluk sorununu daha görünür hâle getirmesi ve uluslararası gündeme yoksulluk konusunun giderek artan bir ilgi görmesi etkili olmuştur. Bu kısımda, öncelikle Türkiye'de yoksullğun boyutları ve özellikleri Türkiye İstatistik Kurumunun yoksulluk verilerinden hareketle ortaya konulacaktır. Daha sonra ise Türkiye'de yoksulluk üzerinde etkili temel faktörler incelenecektir.

Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları

Türkiye'de 2006-2020 dönemini içeren, Satın Alma Gücü Paritesi kullanılarak hesaplanan gelire dayalı görelî yoksulluk oranları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Farklı yoksulluk sınırlarına göre yoksulluk oranları	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
%40	12,2	9,0	9,5	9,2	7,8	7,8	7,5	6,6	7,2	7,4	8,2
%50	17,9	15,3	16,1	15,1	13,8	13,8	13,4	12,3	13,3	13,4	14,0
%60	24,5	22,8	22,8	21,8	20,9	21,0	20,8	19,4	20,5	20,2	21,0
%70	32,1	30,2	29,9	29,7	28,4	28,3	27,9	27,5	28,2	27,7	28,3

Tablo 4.4
Farklı yoksulluk sınırlarına göre yoksulluk oranları

Kaynak: TÜİK,
Yoksulluk
İstatistikleri, (Erişim)
<http://www.tuik.gov.tr>. 20.06.2021

Tablo 4.4 incelendiğinde, yoksulluk oranlarının gelire dayalı yoksulluk sınırlarındaki artışa paralel olarak yükselişi görülmektedir. Nitekim 2020 yılında %40 yoksulluk sınırı esas alındığında %8,2 olan yoksulluk oranı, yoksulluk sınırı %50'ye yükseldiğinde %14,0'a; %60'a yükseldiğinde %21'e; %70'e yükseldiğinde ise %28,3'e ulaşmaktadır. Uluslararası karşılaştırmalarda söz konusu sınırlar içerisinde yaygın olarak %60 yoksulluk sınırı esas alınmaktadır.

Türkiye'de 2006-2020 dönemi gelire dayalı yoksulluk oranlarını incelendiğinde, %60 yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranlarının 2006-2017 döneminde %24,5'ten %19,4'e gerilediği görülmektedir. 2017 yılından 2020 yılına kadar

olan süreçte ise yoksulluk oranlarında bir miktar artış olduğu izlenmektedir. 2020 yılı itibarıyle Türkiye'de %60 yoksulluk sınırında görelî yoksulluk oranı %21 seviyesindedir. Bu oran, Türkiye'de her beş kişiden birinin yoksulluk içerisinde olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumunun yoksulluk istatistikleri incelendiğinde, eğitim durumuna göre ve hane halkı tipine göre yoksulluk oranlarının farklılığı gözlenmektedir. Buna göre, eğitim düzeyi yükseldikçe yoksulluk oranları azalmaktadır. Örneğin, 2020 yılında %60 yoksulluk sınırında okur-yazar olmayanlarda ve okur-yazar olup bir okul bitirmeyenlerde yoksulluk oranları sırasıyla %35,8 ve %35,7 gibi oldukça yüksek düzeydedir. Bununla birlikte, söz konusu oran lise altı eğitimlilerde %21,2'ye; lise ve dengi okul mezunlarında %12,9'a; yüksekokşretim mezunlarında ise %5,1'e gerilemektedir (TÜİK). Bu durum, şüphesiz, eğitimin, beşeri sermaye yatırımı olması bağlamında istihdam edilebilirlik açısından sahip olduğu öneme işaret etmektedir. Gelişen teknolojiyle birlikte vasıflı işgücüne talebin giderek arttığı ve eğitimin bu konuda en temel göstergelarından biri olduğu dikkate alınacak olursa, düşük eğitim ve vasif seviyesine sahip olanların işgücü piyasalarında tutunabilmeleri, güvenceli ve sürekli istihdam olanaklarını ifade eden düzgün iş koşullarında istihdam edilebilmeleri zorlaşmaktadır.

Türkiye'de hane halkı tipi açısından yoksulluk oranları incelendiğinde, %60 yoksulluk sınırında yoksulluk oranlarının geniş ailelerde daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Buna göre, "en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanelerde (geniş aile)" 2020 yılında yoksulluk oranı %27,4 iken; sadece eşlerden oluşan çekirdek ailede söz konusu oran %10,5'e gerilemektedir. Eşler ve çocuklardan oluşan hanelerde ise yoksulluk oranı %23,1'e yükselmektedir (TÜİK). Belirtilen oranlar, hanedeki kişi sayısı arttıkça yoksulluk oranlarının artmasına işaret etmektedir. Bu durum, şüphesiz, hanede çalışan ve gelir getiren kişi sayısıyla da yakından ilişkilidir. Tek kişinin gelir getirici bir işe çalıştığı kalabalık hanelerde yoksulluk oranlarının daha yüksek olması şaşırtıcı değildir.

DİKKAT

Düzgün iş, istihdam gelir ve sosyal korumanın çalışanların haklarından ve sosyal standartlarından ödün verilmeksızın başarılabildeği bir ekonomik ve sosyal gelişme sürecine işaret etmektedir.

SIRA SİZDE

2006-2020 döneminde %60 yoksulluk sınırında Türkiye'de gelire dayalı görelî yoksulluk oranlarındaki eğilimi değerlendiriniz?

Türkiye'de Yoksulluk Üzerinde Etkili Olan Faktörler

Yoksulluk üzerinde etkili olan faktörler her ülke için aynı değildir. Zira yoksulluk, her ülkenin kendi iç dinamiklerinden şekillenmekte, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısından kaynaklanan birtakım özellikler göstermektedir. Türkiye'de de yoksulluk üzerinde etkili olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bu kısımda, Türkiye'de yoksulluk üzerinde etkili olan başlıca yapısal faktörler incelenmektedir.

Gelir Dağılımı

Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğinin özellikle OECD ortalaması ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek olduğuna, Türkiye'de gelir dağılıminin incelendiği bölümde

değinilmişti. Dönemsel olarak bakıldığından, Türkiye'de gelir dağılımının özellikle 1980 sonrasında daha olumsuz bir tablo içinde olduğu görülmektedir. İhracata dayalı ekonomi politikasının uygulamaya konulduğu 1980 sonrası dönemde özellikle izlenen düşük ücret politikasıyla gelir dağılımı ücretli kesim aleyhine bozulmuştur.

1980 sonrası dönemde izlenen düşük ücret politikası ile kâr oranlarını artırarak yatırımları uyarmak, yerli üretimin maliyetini düşürerek ihracata konu olan malların rekabet gücünü artırmak ve iç talebi kısaltarak iç piyasalarda satın alınamayan malların ihracatını artırmak gibi hedefler gözetilmiştir.

DİKKAT

Türkiye'de planlı dönemde yoksulluk sorununun hafifletilmesinde ise istikrarlı ekonomik büyümeye oldukça etkili olmuştur. Büyüme hızının gerilediği yıllarda, yoksulluk da artmıştır. Bu nedenle, yoksullğun hafifletilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesi için ekonominin üretim gücünün ve gelir düzeyinin artırılması son derece önemlidir (DPT, 2001: 111).

Göç

Türkiye'de göç ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi doğrudan ortaya koyabileceğimiz bir veri tabanı bulunmamaktadır. Ancak, ülkenin ekonomik ve sosyal gerçekleri dikkate alındığında, Türkiye genelinde 1950'lerden itibaren başlayan ve kırsal kesimdeki yoksullaşmaya bağlı olarak yaşanan bir göç olsusunun varlığı dikkati çekmektedir. Bu yıllarda başlayan sosyo-ekonomik değişimlerle birlikte, kırsal alandaki yerleşim yerlerinden kentlere doğru gerçekleşen iç göç, kırda yaşanan yoksullğun kentlere taşınmasına ve biçim değiştirmesine neden olmuştur (Büyündürlek ve İslâkân Bakanlığı, 2009: 15). Söz konusu dönemde, kırdan kente göçün en önemli nedeni, kırsal kesimin pazara açılması ve tarımda makineleşme sonucu kırdaki işgücünün kente yönelmesidir. Ancak, kentleşme ve sanayileşme sürecinin paralel gitmediği Türkiye'de kentteki istihdam olanaklarının yetersizliği, işsiz ya da düzenli bir gelire sahip olamayan ve kentle bütünleşmeyen bir yoksul kitlenin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Oğuz Işık'ın ve M.Melih Pınarcıoğlu'nun Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği, (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2008) adlı kitabında Türkiye'de göç ve yoksulluk arasındaki ilişkiye dair kapsamlı bilgilere ulaşabilirsiniz.

KİTAP

İşgücü Piyasası

Gelişmekte olan ya da gelişmiş pek çok ülkede yoksullğun kaynağındaki nedenler arasında işgücü piyasasından kaynaklanan nedenler giderek daha fazla ağırlık kazanmaktadır. Türkiye'de işgücü piyasasının özellikleri bazı sorunlara işaret etmektedir. İşgücüne katılım ve istihdam oranlarının düzeyi OECD ülkeleri ve AB ortalamasıyla mukayese edildiğinde oldukça düşüktür. Özellikle, kadınların işgücüne katılma oranlarının düzeyi önemli bir sorun olarak karşımızdadır. OECD ve AB 15 ortalamasında %70'lerin üzerinde seyreden işgücüne katılma oranı, Türkiye'de %50 seviyesindedir. Yine kadınların işgücüne katılma oranı da hem OECD hem de AB 15 ortalamasında %60 seviyesinde iken Türkiye'de bu oran %30'lardadır. İşgücüne katılmayanların oranının yüksekliği yanında işsizlik oranının yüksekliği de yoksullğun kaynağındaki önemli bir diğer nedendir.

Özellikle ekonomik kriz dönemlerinin ardından daha da artan işsizlik oranları, yoksulluk açısından önemli bir risk unsuru olmaktadır. Bu sorunlarla birlikte %15 seviyesinde olan çalışan yoksullar ve %35 seviyesindeki kayıt dışı istihdam oranı da Türkiye'de yoksullğun kaynağındaki nedenler arasında işgücü piyasasından kaynaklanan nedenleri oldukça önemli bir hâle getirmektedir.

Ekonominik Krizler

Yoksulluk sorununun Türkiye'de 1990'lı yılların ortalarından itibaren tartışılmaya başlamasında, uluslararası kuruluşların yoksulluk konusuna gündemlerinde giderek daha fazla yer vermeleriyle birlikte, 1994 yılında yaşanan ekonomik krizin de önemli bir rolü olmuştur. Şüphesiz 1994 yılı, yoksullğun Türkiye'de bir sorun olarak ilk kez ortaya çıktıgı yıl değildir. Ancak, sosyo-ekonomik yönleriyle yoksulluk sorunun bu krizden sonra daha görünür hâle geldiği de bir gerçekdir (Sallan Güllü-Gül, 2008: 361). Aynı şekilde, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler de ekonomik ve sosyal alandaki yansımaları ile Türkiye'de gerek akademik gerek siyasi çevrelerde yoksulluk sorununu önemli bir noktaya taşımıştır.

Krizlerin ortak sonuçları genel olarak, ekonominin kısa bir süre içinde önemli ölçüde daralması, işsizlik oranlarındaki artış, hızlanan enflasyon ve reel ücretlerin düşmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlardan en çok etkilenenler ise çoğu kayıt dışı sektörde niteliksiz işlerde çalışan, kriz sırasında işini kaybeden ya da geliri azalan düşük gelirli kesimlerdir (Koyuncu ve Şenses, 2004: 19).

KİTAP

Gülten Kazgan'ın *Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayıncılığı, 2005) adlı kitabında Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerin nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin kapsamlı bilgilere ulaşabilirsiniz.

Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenliğin geniş anlamda temel amacı, muhtaçlığın ve yoksullğun önlenmesidir. Bu çerçevede, sosyal sigorta ve sosyal yardım ve hizmetleri içeren modern sosyal güvenlik tekniklerinin kişilerin muhtaçlık ve yoksulluktan kurtarılması noktasında önemli işlevleri bulunmaktadır (Arıcı, 2004: 258).

Türkiye'de 1990'lı yılların başından itibaren sosyal güvenlik sisteminin sorunları, sistemin verdiği açıkların artmasına paralel bir biçimde tartışılmaya başlamış, yeniden yapılandırma çalışmaları gündeme gelmiştir. Reformun gereklilikleri arasında nüfus yapısındaki değişim, finansman açıklarının ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri, nüfusun tamamıyla koruma altına alınamaması, yönetim ve altyapı sorunları ile birlikte mevcut sistemin yoksulluğa karşı etkin bir koruma sağlayamaması da ön plana çıkmıştır. Yeniden yapılandırma ile öngörülen genel çerçevenin önemli bir ayağını da dağınık hâlde yürütülen sosyal yardım ve hizmetlerin nesnel yararlanma ölçütlerine dayalı, muhtaç kesimlerin ulaşabileceği bir sisteme dönüştürülmesi olmuştur.

Eğitim

Ekonomideki yapısal sorunlar ve dönemsel dalgalandırmalar bir kenara bırakıldığından istihdam edilebilmek ve dolayısıyla yaşamı idame ettirebilecek bir gelire sahip olmak, özellikle işgücü piyasasında ilk kez iş arayanlar için eğitimin önemini ortaya koymaktadır. Gelir getirici bir iş sahip olmayanlar ya da düşük nitelikli

işlerde düşük ücretle ve herhangi bir sosyal güvenceden yoksun olarak çalışanlar mutlak yoksulluk riskiyle karşı karşıyadırlar. Nitekim Türkiye'de yoksulluk istatistikleri, eğitim ile yoksulluk arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk oranları azalmaktadır. Türkiye'de genel olarak işgücünün eğitim düzeyinin düşüklüğü ve eğitim sisteminin işgücü piyasasının taleplerini karşılama noktasındaki yetersizliği de yoksulluk sorunu-nun derinleşmesinde etkili olmaktadır.

Aile ve Dayanışmacı Unsurlar

Nüfusu yenileme, kültürü gelecek nesillere taşıma, çocukları sosyalleştirme gibi işlevlere sahip bir kurum olan aile, toplumların sürekliği için vazgeçilmez olduğu gibi, toplumsal dayanışmanın da merkezinde yer almaktadır. Aile kurumu, Türk toplumunda önemli bir sosyal koruma görevi de üstlenmektedir. Her ne kadar kır-sal bölgelerden kente göçün bir sonucu olarak; geleneksel geniş aile tipinden, çekirdek aileye doğru bir geçiş söz konusu olsa da yaşlı anne baba, engelli veya 18 yaşını geçen kız ve erkek çocuklar, aile dışına itilmemekte ve ailennin koruyuculuğu altında kalmaktadır (Erkal, 1996: 93-99). Yaşanan ekonomik krizlerin etkilerinin güçlü aile değerleriyle birlikte, bir ölçüde de olsa hafifletildiği ve bir sosyal patlama yaratmadığı konusunda toplumda ortak bir kanaat bulunmaktadır (Doğan, 2003: 86).

Dünya Bankası tarafından yayımlanan bir raporda da Türkiye'de, sosyal ilişkilerin yeniden üretilmesi anlamında önemli bir role sahip olan yüksek düzeyde bir sosyal dayanışmanın varlığına işaret edilmektedir (World Bank, 2003: 33).

Türkiye'de işgücü piyasasından kaynaklanan hangi sorunlar yoksullğun nedenleri arasındadır?

SIRA SİZDE

9

YOKSULLUKLA MÜCADELE

Yoksullukla mücadele; yoksullğun görünümü, boyutları ya da şiddetindeki farklılıklara rağmen günümüzde az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin gündemlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kısımda öncelikle yoksullukla mücadelenin sosyal politika açısından taşıdığı önem üzerinde durulacaktır. Daha sonra uluslararası kuruluşların yoksulluk sorununa yaklaşımları ele alınacaktır. Son olarak ise yoksullukla mücadele konusunda dünyadan ve Türkiye'den uygulama örnekleri inceleneciktir.

Sosyal Politika Açısından Yoksullukla Mücadelenin Önemi

Öncelikle belirtmek gerekmektedir ki yoksulluk konusu, ekonomi politikaları ile sosyal politikaların ortak ilgi alanıdır. Bu anlamda, yoksulluk sorunu ile etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için ekonomik ve sosyal politikaların birlikte ve eşgündüm içinde yürütülmesi de büyük önem taşımaktadır. Ekonomi politikaları kapsamında örneğin, daha çok üreterek ekonomik yönden büyütme ve zenginleşmenin sağlanması, sanayileşmenin hız kazanmasının, ülkenin tüm kaynaklarından ve teknolojik gelişmelerden en etkin şekilde yararlanmanın, enflasyonla mücadele etmenin ve sosyal politika uygulamalarını finanse etmenin yoksullukla mücadelede önemli işlevleri olduğu kuşku götürmemektedir. Toplumdaki bireylerin yaşımları boyunca karşılaşabilecekleri tüm olumsuzluklara karşı sosyal yönden ko-rumalarını öngören kamusal karar ve uygulamaları konu alan sosyal politikalar

ise daha çok, yoksullğun neden olduğu sosyal sorunların önlenebilmesini ya da olabildiğince azaltılmasını hedeflemektedir. Sosyal devlet anlayışının gelişmesiyle bu politikalar doğal olarak devletin görev ve sorumluluğu altında yürütülmektedir (Altan, 2006: 149-151). İstihdam politikaları yoksullukla mücadelede sosyal politikaların önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bunun yanında, sosyal güvenlik politikaları, asgari ücret düzenlemeleri, reel ücretin korunması, çocukların, gençlerin, yaşılların ve engellilerin korunması, eğitim, sağlık, konut hizmetlerinin geliştirilmesi, yoksullukla mücadelede öne çıkan diğer sosyal politika tedbirleridir (Altan, 2006:154).

Sosyal devlet, sosyal ve ekonomik yaşamı yönlendirerek güçsüzleri, yoksulları, yardıma muhtaç kişileri koruyan ve onlara gerekli imkânları sunmak için sosyal ve ekonomik kurumları tesis eden bir devlet anlayışını yansıtmaktadır. Sosyal devletin en önemli görevi kişileri ekonomik ve sosyal risklere karşı koruyarak kişilerin ve bütünüyle toplumun refahını sağlamaktır (Öztürk ve Öztürk, 2010: 144).

Toplumsal birlik, beraberlik ve dengeyi bozan, toplum kesimleri arasında ayrılık ve mücadeleye zemin hazırlayarak devlet döneminin sarsılmasına neden olabilecek tehditleri bünyesinde barındıran yoksulluk sorunu, sosyal devletin görev alanındaki ve sosyal politikanın kapsamındaki en önemli sorunlardan biridir. Bu nedenle, yoksullukla mücadelede çok yönlü tedbirlerin düşünülüp uygulanması sosyal politikanın faaliyet alanlarının başında gelmektedir. Sosyal politika, bütün insanların içinde bulundukları toplumda güvenlik, barış ve refah içinde yaşamalarını hedef alan ve toplumdaki çeşitli kesimler arasındaki mücadeleri önleyerek devlet düzenini ayakta tutmaya yönelik önlemler bütünü olarak geniş anlamda düşünüldüğünde (Çubuk, 1986: 12) yoksullukla mücadelenin sosyal politika açısından önemi daha iyi anlaşılabilir.

Uluslararası Kuruluşların Gündeminde Yoksullukla Mücadele

Günümüzde, özellikle az gelişmiş ülkelerin yoksullığına yönelen ilgi artışı büyük ölçüde uluslararası kuruluşlardan kaynaklanmaktadır. Yoksullukla mücadele konusunda öne çıkan başlıca uluslararası kuruluşlar Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çalışma Örgütüdür.

Dünya Bankası 2000/2001 yılında *Yoksulluğa Saldırı* başlığı ile yayınladığı Dünya Kalkınma Raporu'nu bütünüyle yoksulluk konusuna ayırmıştır. Rapor'da, yeni bir yüzyılın başlangıcında yoksullğun büyük oranlarda küresel bir sorun olmaya devam ettiği belirtilmektedir. Gelecekteki demografik değişikliklerin yoksullğun azaltılmasında karşılaşılan zorlukları artıracağı da Rapor'da üzerinde durulan bir başka önemli husustur. Nitekim gelecek 25 yılda dünya nüfusuna yaklaşık 2 milyar insan ekleneceği, bunların neredeyse tamamının (%97) gelişmekte olan ülkelerde olacağı ve bu toplumlar üzerinde ciddi bir baskı oluşturacağı ifade edilmektedir. Rapor'da, makro ekonomik istikrar ve piyasa dostu reformlar gibi büyümeyi hızlandıran geleneksel stratejilerin yoksulluğu azaltmak için gerekli ancak yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Kalkınma süreci için ihtiyaç duyulan sosyal kuruluşların geliştirilmesi, korunmasızlıkla mücadele ve kapsamlı bir büyümeyi sağlamak için katılımı destekleme gibi konular üzerinde çok daha fazla vurgu yapılması gerekliliği belirtilmektedir (World Bank, 2001: vi). Dünya

Bankası bu Rapor'un ardından yayımladığı diğer kalkınma raporlarında da yoksulluk konusuna olan ilgisini devam ettirmiştir. 2005 yılında yayınlanan Dünya Kalkınma Raporu'nda yoksulluktan kurtulmada ve yaşam standartlarının iyileştirilmesinde küçük, büyük, yerel ya da çok uluslu olması fark etmeksizin bütün girişimcilere ve firmalara üretken yatırımlar gerçekleştirmeleri için gerekli fırsat ve teşviklerin sağlanarak uygun bir yatırım ikliminin oluşturulması gereği vurgulanmaktadır (World Bank, 2004: vii).

Dünyadaki gelir dağılıminin az gelişmiş ülkeler alehine giderek kötüleşmesi uluslararası kuruluşların yoksulluk konusuna yaklaşımında birtakım yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Birleşmiş Milletler, 1997 İnsani Gelişme Raporu ile birlikte hem yoksullğun tanımında hem de yoksullağa yaklaşımında daha geniş bir perspektif kazanmıştır. Bu çerçevede yoksulluk, sadece gelir yoksulluğu olarak değil, yoksunluk anlamında tanımlanmakta ve hayatı kalmaktan, bilgiden ve yaşam koşullarından yoksunluk olmak üzere çeşitli boyutlarda ele alınmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 2010 yılında yayımlanan Küresel İnsani Gelişme Raporu'nda günümüzde bir ülkenin başarısının ya da bireyin refahının sadece para ile değerlendirilemeyeceğinin evrensel olarak kabul edildiği vurgulanmaktadır. İnsanların uzun ve sağlıklı yaşam sürebilmelerinin, eğitim fırsatlarına sahip olabilmelerinin ve kendi gelecekleri için bilgi ve yeteneklerini özgürce kullanabilmelerinin önemli olduğunun altı çizilmektedir (UNDP, 2010: iv).

Uluslararası Çalışma Örgütünün (ILO) yoksullğun azaltılması konusundaki yaklaşımına 2007 yılında yayımlanan *Düzgün İş ve Yoksulluğu Azaltma Stratejisi* adlı bilgi broşüründen ulaşmak mümkündür. Bu broşürde yoksul insanlar için çalışmanın yoksulluktan kurtulmada en önemli yol olduğu vurgulanmaktadır. ILO'nun yaklaşımında, yoksullğun azaltılmasında ekonomik büyümeyenin zorunlu ancak yeterli bir koşul olmadığı belirtilmektedir. Yoksullğun azaltılmasında yoksulların lehine bir ekonomik büyümeden söz edilmektedir. Bu çerçevede, istihdam merkezli bir kalkınma stratejisinin, kapsayıcı bir perspektife sahip sosyal güvenlik ağlarının ve sosyal transferlerin önemi vurgulanmaktadır (ILO, 2007: 1).

Yoksullukla Mücadelede Dünyadan ve Türkiye'den Uygulama Örnekleri

Yoksullukla mücadelede dolaylı ve dolaysız olmak üzere genel olarak iki yaklaşımından söz etmek mümkündür. Dolaylı yaklaşım, ekonomik büyümeyenin eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerin sunumunu ve istihdam olanaklarını artıracağı esasına dayanmaktadır. Dolaysız yaklaşım ise radikal reform, kamu harcamaları ve yoksullukla mücadele programlarını kapsamaktadır. Radikal reform, kaynakların köklü bir biçimde yeniden dağıtımını yoluyla eşitsizliklerin giderilerek yoksullğun azaltılmasıdır. Kamu harcamaları, yoksullğun azaltılması amacıyla eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik alanındaki harcamaları içermektedir. Yoksullukla mücadele programları ise yapısal uyum politikaları sonucunda artan yoksulluk karşısında birçok ülkede, bir kısmı Dünya Bankası tarafından desteklenen uygulamaları kapsamaktadır. Yoksullukla mücadele programları arasında yer alan uygulama örneklerinden biri de **mikrokredi** alanındadır (Şenses, 2006: 221-238).

Dünyadan Mikrokredi Uygulamaları

Mikrokredi: Mikrokredi, resmi finans kuruluşlarına erişim olanağı bulunmayan yoksul ailelerin üretici faaliyetlere girişmelerine ve tüketimlerini istikrarlı hâle getirmelerine yardımcı olmak amacıyla, çok küçük meblağlarda (mikrokredi) sağlanan kredidir.

Mikrokredi uygulamaları Afrika, Bangladeş, Bosna-Hersek ve diğer bazı Doğu Avrupa Ülkeleri, Endonezya, Ermenistan, Gürcistan, Kırgızistan, Pakistan, Hindistan, Orta ve Latin Amerika Ülkeleri ile ABD gibi ülkelerde mevcuttur. 1980'lerde yoksullar için Bangladeş'in en büyük sivil toplum kuruluşu olan ve özel bir banka statüsü kazanan Grameen Bank tarafından topraksız kişilere özel bir uygulama başlatılmıştır. Ekonomist Muhammed Yunus'un öncülüğünde Bangladeş'te başlatılan mikrokredi uygulaması bugün dünyadaki en kapsamlı uygulamadır. Hükümet bu programı kullanarak 2015 yılına kadar ülkeyedeki yoksulluğu yarıya indirmeyi hedeflemektedir. Bu programın en büyük uluslararası finansal desteği Dünya Bankasından gelmektedir ve 5.5 milyon kişi Dünya Bankasının yoksullukla mücadele mikrokredi programından borç almıştır.

Diğer pek çok ülkede olduğu gibi Bangladeş'te de yoksulların çok büyük bir bölümü iş olanaklarına sahip değildir. Buna bağlı olarak yoksullar ulusal ve özel bankalardan kredi ve borç alabilme olanağından da yoksundurlar. Bangladeş'te tavukçuluk, sütçülük, inek yetiştirmeye, küçük ticaret, pansiyonculuk, seramik gibi birçok gelir getirici işe başlamak için gerekli küçük miktardaki finansmana ulaşamama bu kesimlerde yoksulluğu kronik bir soruna dönüştürmektedir. Bu anlamda, mikrokredi milyonlarca yoksulun bu tür engelleri aşmasına ve yaşamlarını iyileştirmesine olanak sağlamaktadır. Bangladeş'te mikrokredi kullanıcılarının %80'ini kadınlar oluşturmaktadır. Karar verme mekanizmalarında etkili olmaya başlayan kadınların hane halkın refah düzeyine katkıda bulundukları, özellikle çocukların eğitimine ve sağlığına daha büyük harcama yaptıkları gözlenmektedir (DPT, 2007: 26).

Türkiye'den Uygulama Örnekleri

Türkiye'deki örneklerle bakıldığından uygulamaların daha çok en yoksul kesime yönelik sosyal yardımlar konusunda yoğunluğu görülmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü kapsamındaki Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) 2001'de başlatılan görece yeni uygulamalardan birisidir. SRAP'in amacı üst üste yaşanan ekonomik krizler sonrası oluşan yoksullukla mücadelede etkin politikaların geliştirilmesi ve bu politikaları uygulayan kamu kurumlarının kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesidir. SRAP; Hızlı Yardım, Şartlı Nakit Transferi (ŞNT), Yerel Girişimler ve Kurumsal Gelişim bileşenlerinden oluşmaktadır. SRAP'in Şartlı Nakit Transferi bileşeni kapsamında, yoksulluk nedeniyle çocukların okula kaydettiremeyen, gönderemeyen veya okuldan almak zorunda kalan, okul öncesi çocukların düzenli sağlık kontrollerine götüremeyen ailelerin ya da düzenli sağlık kontrollerini yaptıramayan anne adaylarının ekonomik yönden desteklenmesi ve Türkiye'de düzenli bir nakit sosyal yardım sisteminin yerleştirilmesi amaçlanmaktadır (DPT, 2007: 30).

Türkiye'de mikrokredi konusunda ise başlica iki uygulamadan söz edilebilir. İlk mikrokredi uygulaması Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı tarafından Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi adıyla Marmara deprem bölgesinde 2002'de başlatılmıştır. Bu kurum, özellikle yoksul kadınlara kendi işlerini kurmaları konusunda finansal ve teknik destek sağlamaktadır. Halen Kocaeli, İstanbul, Sakarya ve Düzcede faaliyetini sürdürmektedir. Mikrokredi uygulaması alanındaki ikinci oluşum ise 2003 yılında Türkiye İsrafi Önleme Vakfı ile Bangladeş kökenli Gra-

meen Bank'ın iş birliği ile Diyarbakır'da oluşturulan uygulamadır. Türkiye'de mikrokredi uygulaması halen 46 il ve toplam 67 şubede devam etmektedir. Kredi alan kadın sayısı her yıl artmaktadır. 2008 yılında 10.000 olan kredi kullanan kadın sayısı 2009 yılında 29.000'e, 2010 Ağustos ayı itibarıyle ise 36.386'ya yükselmiştir. En çok kredi dağıtılan beş il sırasıyla Diyarbakır, Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa ve Eskişehir'dir (Taban ve Şengür; 2011: 616-617).

Özet

Gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili temel kavramları tanımlamak.

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir dönemde (genellikle bir yıl içinde) üretilen gelirin kişiler, gruplar ya da üretim faktörleri arasındaki dağılımı olarak tanımlanabilir. Gelirin, kişiler ya da nüfus grupları arasındaki dağılımı kişisel, üretim faktörleri arasındaki dağılımı ise fonksiyonel gelir dağılımıdır. Bunun dışında, serbest piyasada oluşan ve birincil gelir dağılımı olarak ifade edilen gelir dağılımının ortaya çıkardığı dengesizlikleri gidermeye yönelik devlet müdahalesi ikincil gelir dağılımını ortaya çıkarmaktadır.

Yoksulluk kavramı da farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Asgari geçim düşündesini esas alan mutlak yoksulluk kavramı, kişilerin ya da hane halkının yaşamalarını sürdürmemek için gerekli olan gıda veya gıda+gıda dışı harcamalar gibi temel ihtiyaçlara dayanmaktadır. Göreli yoksulluk kavramında ise ülkede üretilen ortalama gelirin belirli bir yüzdesi (genellikle %50) yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Gelir yoksulluğunda asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan gelir düzeyi esas alınırken insanı yoksulluk kavramında temel ihtiyaçların yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel yoksulluklar da dikkate alınmaktadır.

Gelir dağılıminin ve yoksullukla mücadelenin sosyal politika açısından önemini açıklamak.

Gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk, toplumsal barıştı tehdit eden toplumsal sorunların başında gelmektedir. Toplumu oluşturan bireyler temel ihtiyaçları karşılandığı ve güvene altına alındığı ölçüde kişiliklerini ve topluma olan güven duygularını geliştirebilir. Toplumsal birlik, beraberlik ve dengeyi bozan, toplum kesimleri arasında ayrılık ve mücadeleye zemin hazırlayarak devlet düzeninin sarsılmasına neden olabilecek tehditleri bünyesinde barındıran yoksulluk sorunu sosyal devletin görev alanındaki ve sosyal politikanın kapsamındaki en önemli sorunlardan biridir. Bu nedenle, gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede çok yönlü tedbirlerin düşünülüp uygulanması sosyal politikanın önemli faaliyet alanlarının başında gelmektedir.

Gelir dağılımini belirleyen faktörleri ve gelir dağılımı politikasının araçlarını sıralamak.

Bir ülkede gelir dağılımini etkileyen birçok ekonomik ve sosyal faktör bulunmaktadır. Nüfus artışı ve göç gelir dağılımını belirleyen demografik faktörler arasındadır. Bunun dışında mal ve faktör piyasalarının tam ya da aksak rekabet koşullarında olması da gelir dağılımını etkilemektedir. Bu faktörlerin dışında, teknolojik gelişme düzeyi, üretim faktörlerinin niteliği, servet dağılımı, enflasyon ve iktisadi krizler ve kamusal mal ve hizmetlerin dağılımı gelir dağılımını belirleyen diğer ekonomik ve sosyal faktörler arasındadır.

Gelir dağılımindaki dengesizliklerin giderilmesi amacıyla yönelik politika araçları ise işgücü piyasası ve ücret politikaları, maliye politikası, fiyat politikası, gelirler politikası, servet politikası, eğitim politikası ve sosyal güvenlik politikası olarak sıralanabilir.

Gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk sorununun dünyadaki ve Türkiye'deki görünümünü özetlemek.

Dünya Bankasının World Development Indicators 2019 verileri, dünyada en yoksul ve en zengin ülkeler arasında, Satın Alma Gücü Paritesine göre kişi başına düşen milli gelir açısından çok büyük bir fark olduğuna işaret etmektedir. Söz konusu durum, küresel gelir dağılımı eşitsizliğinin en temel göstergelerinden birini oluşturmaktadır. Dünya Bankasının ülkeleri gelir gruplarına ayırarak yaptığı sınıflandırmaya göre, 2019 yılında düşük gelirli ülkelerde Satın Alma Gücü Paritesine göre kişi başına düşen ortalama milli gelir 2450\$ iken, yüksek gelirli ülkelerde bu rakam 53.071'e yükselmektedir.

Türkiye'de Gini Katsayısının yıllar içerisindeki eğilimi incelendiğinde, gelir dağılımı eşitsizliğinin genel olarak 0,40 seviyelerinde olduğu görülmektedir. OECD ortalamasının yaklaşık 0,32 olduğu dikkate alındığında söz konusu oranın yüksekliği daha net anlaşılmaktadır.

Yoksulluğun dünyadaki görünümüne bakıldığından, 1990 yılında %36,2 olan küresel aşırı yoksulluk oranının 2000 yılında %27,8'e; 2010 yılında %16'ya; 2017 yılında %9,3'e gerilediği

görülmektedir. Bölgesel düzeyde bir değerendirme yapıldığında ise aşırı yoksulluk oranlarının en yüksek olduğu bölgelerin sırasıyla Alt-Sahra Afrika ve Güney Asya olduğu dikkati çekmektedir.

Türkiye'de gelire dayalı yoksulluk oranları 2006-2020 döneminde incelendiğinde, %60 yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranlarının 2006-2017 döneminde %24,5'ten %19,4'e gerilediği görülmektedir. 2017 yılından 2020 yılına kadar olan süreçte ise yoksulluk oranlarında bir miktar artış olduğu izlenmektedir. 2020 yılı itibarıyle Türkiye'de söz konusu oran %21 seviyesindedir. Bu durum, Türkiye'de her beş kişiden birinin yoksulluk içerisinde olduğuna işaret etmektedir.

Yoksullukla mücadele programları kapsamında dünyadaki ve Türkiye'deki uygulama örneklerini açıklamak

Yoksullukla mücadele programları kapsamında dünyadaki uygulama örnekleri arasında mikrokredilerden söz edilebilir. Mikrokredi uygulamaları Afrika, Bangladeş, Bosna-Hersek ve diğer bazı Doğu Avrupa Ülkeleri, Endonezya, Ermenistan, Gürcistan, Kirgzistan, Pakistan, Hindistan, Orta ve Latin Amerika Ülkeleri ile ABD gibi ülkelerde mevcuttur. 1980'lerde yoksullar için Bangladeş'in en büyük sivil toplum kuruluşu olan ve özel bir banka statüsü kazanan Grameen Bank tarafından topraksız kişilere özel bir uygulama başlatılmıştır. Bugün Bangladeş'in mikrokredi uygulaması dünyadaki en kapsamlı uygulamadır. Türkiye'deki örnekler bakıldığından uygulamaların daha çok en yoksul kesime yönelik sosyal yardım konusunda yoğunlaşlığı görülmektedir. 2001 yılında başlatılan Sosyal Riskin Azaltılması Projesi bu kapsamda değerlendirilebilir. Türkiye'de mikro kredi konusunda ise başlıca iki uygulamadan söz edilebilir. İlk mikrokredi uygulaması Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı tarafından Maya Mikro Ekonominik Destek İşletmesi adıyla Marmara deprem bölgesinde 2002'de başlatılmıştır. İkinci oluşum ise 2003 yılında Türkiye İsrafi Önleme Vakfı ile Bangladeş kökenli Grameen Bankın iş birliği ile Diyarbakır'da gerçekleştirilmiştir.

Kendimizi Sınayalım

- 1.** Devletin belirli bir dönem içerisinde serbest piyasada oluşan gelire çeşitli yollarla müdahale etmesi sonucu oluşan gelir dağılımını ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Fonksiyonel gelir dağılımı
 - b. Birincil gelir dağılımı
 - c. Sektörel gelir dağılımı
 - d. Kişisel gelir dağılımı
 - e. İkincil gelir dağılımı

- 2.** Aşağıdakilerden hangisi gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak için sosyal politika kapsamında izlenmesi gereken politikalardan biri **değildir**?
 - a. Vergi sisteminde dolaylı vergilerin payının azaltılması
 - b. Eşit işe eşit ücret politikası
 - c. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması
 - d. Sosyal transferlerin artırılması
 - e. Servet üzerinden alınan vergilerin artırılması

- 3.** Reel ücretlerin düşmesine, yatırıım ve istihdam olanalarının azalmasına ve işsizlik oranlarının artmasına neden olarak gelir dağılımını düşük gelirlü kesimler alehine etkileyen faktör aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Bölgesel gelişmişlik farkları
 - b. Piyasadan tam rekabet koşullarından uzak olması
 - c. Ekonomik krizler
 - d. Küreselleşme
 - e. Servet dağılımındaki dengesizlik

- 4.** Sosyal amaçlı transfer harcamaları ve düşük gelir gruplarının kullandığı mal ve hizmetlerin fiyatlarında indirimli tarife uygulanması gibi politikalar aşağıdakı gelir dağılımı politikası araçlarından hangisinin kapsamında yer almaktadır?
 - a. Sosyal güvenlik politikası
 - b. Servet politikası
 - c. Maliye politikası
 - d. Eğitim politikası
 - e. İşgücü piyasası politikası

- 5.** Alınması gereken günlük kalori miktarı ya da yapılan tüketim harcamaları gibi belirli bir standartın ya da standartlar setinin aşağısında kalma durumu olarak tanımlanan yoksulluk kavramı aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Göreli yoksulluk
 - b. Objektif yoksulluk
 - c. Gelir yoksulluğu
 - d. İnsani yoksulluk
 - e. Sübjektif yoksulluk

- 6.** Göreli yoksulluk sınırına ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
 - a. Göreli yoksulluk sınırında gıda ve gıda dışı harcamaların maliyeti esas alınmaktadır.
 - b. Ülkedeki ortalama gelir düzeyinin yüksek ya da düşük olmasının göreli yoksulluk sınırı üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.
 - c. Ülkedeki ortalama gelir düzeyi azaldıkça yoksulluk sınırı yükselmektedir.
 - d. Bir ülkede gini katsayısının yüksek olması durumunda göreli yoksullar ortalama gelire sahip olanlardan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.
 - e. Göreli yoksulluk sınırında temel gıda maddeinden oluşan gıda sepetinin maliyeti esas alınmaktadır.

- 7.** Dünya genelinde satın alma gücü paritesine göre gündə 1,90 \$'ın altında gelir elde edenlerin toplam nüfusa oranının en yüksek olduğu ülke grubu aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Orta Doğu ve Kuzey Afrika
 - b. Latin Amerika ve Karayıpler
 - c. Doğu Asya ve Pasifik
 - d. Alt-Sahra Afrika
 - e. Güney Asya

Yaşamın İçinden

- “8. Türkiye'de yoksullğun görünümü ile ilgili olarak aşağıda belirtilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**
- Türkiye'de 2006-2020 döneminde farklı yoksulluk sınırlarında yoksulluk oranları azalmıştır.
 - Türkiye'de %60 yoksulluk sınırına göre 2020 yılı için tahmin edilen yoksulluk oranı, %50 yoksulluk sınırına göre aynı yıl için tahmin edilen yoksulluk oranından daha düşüktür.
 - Türkiye'de hane halkı büyülüğu arttıkça yoksulluk oranları da artmaktadır.
 - Türkiye'de eğitim seviyesi yüksek olan kişilerde yoksulluk oranları daha düşüktür.
 - Türkiye'de dört farklı yoksulluk sınırında yoksulluk oranları 2020 yılında bir önceki yıla göre artış göstermiştir.
- 9. Aşağıdakilerden hangisi yoksullukla mücadelede sosyal politika kapsamında yer alan politikalardan biri değildir?**
- Enflasyonla mücadele politikaları
 - Sosyal yardım politikaları
 - Konut politikaları
 - Asgari ücret politikaları
 - Engellilerin, çocukların ve yaşlıların korunmasına yönelik politikalar
- 10. Aşağıdakilerden hangisi Sosyal Riskin Azaltılması Projesi'nin bileşenleri arasında yer alan Şartlı Nakit Transferi'nin hedeflerinden biri değildir?**
- Yoksulluk nedeniyle çocukların okula kaydetmemeyen ailelerin ekonomik yönünden desteklenmesi
 - Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ailelerin gida ve giyecek gibi aynı yardımlarla desteklenmesi
 - Yoksulluk nedeniyle çocukların düzenli sağlık kontrolüne götüremeyen ailelerin ekonomik yönünden desteklenmesi
 - Yoksulluk nedeniyle düzenli sağlık kontrolü yapamayan anne adaylarının ekonomik yönünden desteklenmesi
 - Türkiye'de düzenli bir nakit sosyal yardım sisteminin yerleştirilmesi

OECD: Gelir dağılımı adaletsizliği son 30 yılın en yüksek seviyesinde

21 Mayıs 2015 Perşembe, 18:57

Ekonomin İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), üye ülkelerin önemli bir kısmında, zengin ve fakir arasındaki uçurumun son 30 yılın en yüksek oranına ulaştığı uyarısında bulundu.

Merkezi Paris'te bulunan OECD, üye ülkelerdeki gelir dağılımıyla ilgili hazırladığı yıllık raporu açıkladı. Raporda, gelir dağılımı adaletsizliği sıralamasında Şili ilk sırayı alırken bu ülkeyi Meksika, Türkiye, ABD ve İsrail izledi. Gelir dağılımı adaletsizliğinin en az olduğu ülkeler arasında ise Danimarka ilk sırayı alırken, bu ülkeyi Slovenya, Slovakya ve Norveç takip etti.

Raporda, gelir dağılımı eşitsizliğinde kullanılan “Gini” katsayısına göre, Türkiye'nin bu konuda 1985 ve 2013 yılları arasında gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesinde aşama kaydettiği görülmüyor. Gelir dağılımı eşitsizliği oldukça fazla olmasına karşın gelişmekte olan Brezilya da Türkiye gibi eşitsizliğin giderilmesinde yol kat etti.

Raporda göre, üye ülkelerde nüfusun en zengin yüzde 10'u, nüfusun en fakir yüzde 10'undan 9,6 kat daha fazla kazanıyor. OECD'ye göre, bu oran 1980'li yıllarda 7,1, 1990'lı yıllarda 8,1, 2000'li yıllarda ise 9,1'e çıktı.

Gelişmekte olan bazı Latin Amerika ülkelerinde gelir dağılımı adaletsizliğinin azaldığını dikkat çekilen raporda, gelir eşitsizliğinin yine de bu ülkelerde diğer OECD ülkelerinden daha fazla olduğu bildirildi.

Kriz zamanlarında gelir eşitsizliğinin özellikle istihdamın düşmesiyle arttığına işaret edilen raporda, gelir dağılımı eşitsizliğinin sosyal uyumu bozmanın dışında uzun dönemde ekonomik büyümeye de zarar verdiği uyarısı yapıldı.

Raporda 1985 ve 2004 yılları arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğinin 1990 ve 2010 yılları arasındaki ekonomik büyümeye yüzde 4,5 oranında olumsuz etki yaptığı kaydedildi.

OECD raporunda, cinsiyet ayrimının giderilmesi ve kaliteli işgücünün artırmasının gelir dağılımı adaletsizliğinin giderilmesine katkı vereceği vurgulandı.

Kaynak: <http://www.bloomberg.com/haberler/haber/1786057-oecd-gelir-dagilimi-adaletsizligi-son-30-yilin-en-yuksek-seviyesinde>

Okuma Parçası

Grameen'de her zaman işletmede sadeliği en üst aşamaya çıkartmaya çalıştık. Günümüzde, bütün kredi müşterilerimizin hemen anladıkları şu basit geri ödeme mekanizmasına ulaştık:

- Bir yıl süreli krediler.
- Eşit haftalık taksitler.
- Geri ödeme kredi alındıktan bir hafta sonra başlar.
- Yüzde 20 faiz oranı.
- Elli hafta boyunca geri ödemeler haftada 2 takayı bulur.

Eğer Grameen işleyeceğse, müşterilerimize güvenmemiz gerektiğini düşündük. Daha ilk günden, sistemimizde polise yer olmadığını karar verdik.

Kredilerimizin geri ödenmesi arayışı içinde hiçbir zaman adli önlemelere başvurmayız. İşimizi nasıl yapacağımızı bildiğimizi varsayarız. Eğer bilmiyorsak, bankacılığı bırakıp başka bir işe girmemiz gereklidir. Ne avukatları, ne de dışarıdan başka birilerini işimize karıştırmayız.

Bu bizim işimizdir ve geri ödemeleri elimizden geldiği kadar sağlamaya çalışırız. Bu, görevimizdir.

Krediyi veren ile alan arasında hiçbir hukuksal aracı yoktur. İlişkimizin belgelerle değil, insanlarla olduğuna inanırız. Güvene dayalı insan ilişkileri geliştiririz. Grameen, kredi müşterileri ile aramızdaki kişisel bağların ne kadar güçlü olduğuna bağlı olarak başarılı ya da başarısız olur. İnsanlara güveniriz ve sonuça, onlar da bize güvenmeye öğrenirler.

"Kredi" sözcüğü "güven" anlamına gelir. Yine de, yıllar içinde ticari bankacılık kurumsallaştıkça, bütün yapısını karşılıklı güvensizliğe dayandırmıştır.

Günümüzde bankalar her kredi müşterisinin parayı alıp kaçacağını varsayararak, onu her türlü yasal belgeyle bağlamaya bakarlar. Kredi müşterisinin bankadan kaçamamasını sağlamak için her türden avukat belgeleri incelerler. Bazı durumlarda müşteri bankayı aldatsa da çoğunluk böyle değildir.

Banka görevlilerimizden birinin soyulması durumunda (bu çok ender yaşanmaktadır), genelde o köydeki bütün kredi müşterileri bunu kimin yaptığı bulup yakalayacaklardır. Hep bir arada, ortak bir çabayla hareket ettiklerinde muazzam bir güçe ulaşırlar. Çok zaman da hırsızı parayı geri vermeye zorlarlar.

Öte yandan, Grameen her müşterisinin temelde dürüst olduğunu kabul eder. Saflikla suçlansak da bu bizleri o bitmek tükenmek bilmez belgeleri doldurmak zorunluluğundan kurtarıp zaman kazandırmaktadır. Üstelik örneklerin yüzde 99'unda güvenimiz haklı çıkar.

Ödenmemiş kredilerimizin oranı yüzde 1'den daha azdır. O durumlarda bile Grameen kredisini geri ödemeyen müşterinin kötü bir kişi olduğu sonucuna varmaz. Bunun yerine, bireysel koşullarının çok kötü olduğunu ve bu nedenle o azıcık borcunu ödeyemediğini varsayar. O halde neden avukat peşinde koşturup bizlere mavi kâğıtlar, sarı kâğıtlar, pembe kâğıtlar vermelerini bekleyelim? Yüzde 0,5 oranındaki karşılıksız krediler bizim iş riskimizdir ve aynı zamanda başarılı olmak için neler yapıp hangi açılardan kendimizi geliştirmemiz gerektiğini sürekli bize hatırlatmaktadır.

Kaynak: Muhammed Yunus, **Yoksulluğun Bulunduğu Bir Dünyaya Doğru**, Çev. Gülden Şen, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2003.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. e Yanınız yanlış ise “Gelir Dağılımı ile İlgili Temel Kavramlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. a Yanınız yanlış ise “Gelir Dağılımı Politikasının Araçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. c Yanınız yanlış ise “Gelir Dağılımını Belirleyen Faktörler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. c Yanınız yanlış ise “Gelir Dağılımı Politikasının Araçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. b Yanınız yanlış ise “Yoksullukla İlgili Temel Kavramlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. d Yanınız yanlış ise “Yoksullğun Ölçülmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. d Yanınız yanlış ise “Dünyada Yoksulluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. b Yanınız yanlış ise “Türkiye'de Yoksullğun Boyutları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. a Yanınız yanlış ise “Yoksullukla Mücadelenin Sosyal Politika Açısından Önemi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. b Yanınız yanlış ise “Yoksullukla Mücadelede Dünyadan ve Türkiye'den Uygulama Örnekleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Birincil gelir dağılımı, üretim faktörleri tarafından yaratılan gelirin serbest piyasa ekonomisine herhangi bir müdahale olmaksızın dağılımını ifade etmektedir. İkincil gelir dağılımı ise devletin düşük gelir grupları lehine gelir dağılımdındaki dengesizlikleri gidermek amacıyla çeşitli yollarla serbest piyasada oluşan gelire müdahale etmesi sonucu oluşmaktadır.

Sıra Sizde 2

Gelir dağılımı adaletsizliği toplumsal barışı tehdit eden bir toplumsal sorundur. Toplumu oluşturan bireyler temel ihtiyaçları karşılandığı ve güvence altına alındığında kişiliklerini ve topluma olan güven duygularını geliştirebilirler. Sosyal politika, ekonomik refah artışını geniş toplum kesimlerine yaygınlaştırdığı ölçüde toplumsal dengenin oluşmasına katkıda bulunabilir. Toplumu oluşturan kişiler ve sosyal gruplar arasındaki yaşam düzeylerinde, toplumsal hizmetlerden yararlan-

mada ve ekonomik olanaklara ulaşabilmekte var olan farkları azaltmak, sosyal politikanın genel kalkınma içindeki başlıca hedeflerindendir.

Sıra Sizde 3

Teknolojik gelişme düzeyinin yeterli olmadığı ülkelerde gelir dağılımindaki dengesizliğin giderilmesi için gerekli kaynakları oluşturmak oldukça zordur. Üretim sürecinde emek ya da sermaye yoğun teknolojilerin tercih edilmesi gelir dağılımını yakından etkilemektedir. Teknolojik gelişme düzeyinin artması ile birlikte sermaye yoğun teknolojilerin ağırlık kazanması sonucunda üretim sürecinde emeğin özellikle de niteliksiz emeğin payı azalmaktadır. Bu durumda gelir dağılımı niteliksiz işgücü aleyhine bozulmaktadır.

Sıra Sizde 4

Eğitimin gelir getirici işlevine bağlı olarak devlet, gelir dağılımindaki eşitsizliklerin azaltılması amacıyla eğitime başlamada fırsat eşitliğinin sağlanması, eğitim araç ve gereçleri ile ilgili olanakların geliştirilmesi ve eğitim harcamalarının kişiler üzerindeki yükünün azaltılması yönünde faaliyetlerde bulunmalıdır.

Sıra Sizde 5

2002-2014 döneminde Gini katsayısı 0,44'ten 0,39'a gerilemiştir. Söz konusu dönemde katsayı genel olarak 0,40 seviyesinde seyretmiştir. Türkiye'de Gini katsayısının yüksekliği OECD ülkeleri ortalaması 0,31 ile karşılaştırıldığında oldukça yüksektir.

Sıra Sizde 6

Gelir yoksulluğu, asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan ihtiyaç maddelerini karşılamaya yetecek gelirden yoksun olma durumudur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1997 yılında geliştirilen insani yoksulluk kavramında ise yoksulluk, gelir yoksunluğunun ötesinde sosyal ve kültürel bazı olanaklardan yoksunluk anlamında daha geniş bir perspektifle ele alınmaktadır. İnsani yoksulluk endeksinde yaşam süresinin kısalığı, temel eğitim hizmetlerinden mahrumiyet, kamusal ve özel kaynaklara erişememe gibi kriterler esas alınmaktadır.

Sıra Sizde 7

Dünya Bankasının günlük 1,90 \$ yoksulluk sınırı esas alındığında dünyanın en yoksul bölgесinin Alt-Sahra Afrika olduğu görülmektedir. Güney Asya ise Alt-Sahra Afrika'dan sonra en yoksul ikinci bölgedir. Günlük 1,90 \$ yoksulluk ölçüetine göre yoksul nüfusun en az olduğu bölge ise Avrupa ve Orta Asya'dır.

Sıra Sizde 8

Türkiye'de gelire dayalı yoksulluk oranları 2006-2020 döneminde incelendiğinde, %60 yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranlarının 2006-2017 döneminde %24,5'ten %19,4'e gerilediği görülmektedir. 2017 yılından 2020 yılına kadar olan süreçte ise yoksulluk oranlarında bir miktar artış olduğu izlenmektedir. 2020 yılı itibariyle Türkiye'de söz konusu oran %21 seviyesindedir. Bu durum, Türkiye'de her beş kişiden birinin yoksulluk içerisinde olduğuna işaret etmektedir.

Sıra Sizde 9

İşgücüne katılma ve istihdam oranlarının düşüklüğü, genel ve genç işsizlik oranlarının yüksekliği, kayıt dışı istihdamın büyülüğu ve çalışan yoksulların varlığı Türkiye'de yoksullğun nedenleri arasında yer alan ve işgücü piyasasından kaynaklanan başlıca sorunlardır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aksu, Ö. (1993). **Gelir ve Servet Dağılımı**, İstanbul.
- Aktan, C., Vural İ. (2002a). "Gelir Dağılımında Adalet-sizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri". **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara.
- Aktan, C., Vural İ. (2002b). "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri". **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara.
- Altan, Ö.Z. (2006). **Sosyal Politika Dersleri**, Eskişehir.
- Arıcı, K. (1999). **Sosyal Güvenlik Dersleri**, Ankara.
- Arıcı, K. (2004). "Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Türkiye'nin Öncelikli Sorunu Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler Olmalıdır". **IV. Aile Şurası Aile ve Yoksulluk Bildirileri**, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Başoğlu, U., Ölmezogulları N., Parasız İ. (1999). **Gelir Bölüşümü Teori ve Politika**, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Bayındırılık ve İskân Bakanlığı. (2009). **Kentleşme Şurası, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu**, Ankara.
- Cubuk, A. (1986). **Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik**, Ankara.
- Dinler, Z. (2001). **İktisada Giriş**, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Doğan, İ. (2003). "Türkiye'de Yoksullğun Sosyo-Kültürel Zemini". **Yoksulluk (1. Cilt)**, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- DPT. (2001). **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.
- DPT. (2007). **Dokuzuncu Kalkınma Planı, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.
- Egilmez, M. (2009). **Makro Ekonomi**, İstanbul.
- Erdoğan, G. (2002). "Türkiye'de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler". **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara.
- Erkal, M. (1996). **Sosyoloji**, İstanbul: Der Yayınları.
- Güven, S. (1995). **Sosyal Politikanın Temelleri**, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Kamerman, S., Kahn A.J. (1997). "The Problem of Poverty in the Advanced Industrialized Countries and Policy and Programme Response". **Poverty and Human Development, Human Development Papers**. New York.

- Koyuncu, M., Şenses F. (2004). "Kısa Dönem Krizlerin Sosyo-Ekonomin Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri". *ERC Working Papers in Economics*, 04/13.
- ILO. (2007). **Decent Work and Poverty Reduction Strategies**, (Erişim) <http://www.ilo.org>, 23.11.2011.
- ILO. (2011). **Global Employment Trends 2011**, Geneva.
- ILO. (2021). World Employment and Social Outlook: Trends 2021. Geneva.
- Lipton, M. (1997). "Defining and Measuring Poverty: Conceptual Issues". **Poverty and Human Development, Human Development Papers**, New York.
- OECD, **Income Distribution Database**. (Erişim) <http://www.oecd.org>, 13.11.2015.
- Öztürk, N. (2009). **İktisatta Bölüşüm**, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Öztürk, N., Öztürk Y. (2010). **Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları**, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Sallan, Gül, S., Gül H. (2008). "Türkiye'de Yoksulluk, Yoksulluk Yardımları ve İstihdam". **Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları**, İzmir: Yakın Kitabevi.
- Şenkal, A. (2005). **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul: Alfa Yayıncıları.
- Şenses, F. (2006). **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İstanbul: İletişim Yayıncıları.
- Taban, S., Şengür M. (2011). "Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikrokredi Uygulaması: Eskişehir İl Örneği". **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Sempozyumu Deneyimler ve Yeni Fikirler**, Ankara: SYDGM Yayınları.
- TÜİK. **Yoksulluk İstatistikleri**, (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr>, 28.09.2015.
- TÜİK. (2008). **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları 2008 Haber Bülteni**, Sayı: 134. (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr>, 29.11.2011.
- TÜSİAD. (2000). **Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma**, İstanbul.
- UNDP. (2009). **Human Development Report 2009 Overcoming Barriers: Human Mobility and Development**, (Erişim) <http://hdr.undp.org>, 09.10.2011.
- UNDP. (2010). **Human Development Report 2010, 20th Anniversary Edition, The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development**, New York 10017 USA, (Erişim) <http://hdr.undp.org>, 09.11.2011.
- UNDP. (2014). **Human Development Report 2014, Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience**, New York, USA (Erişim) <http://hdr.undp.org>, 14.10.2015.
- UNDP. (2020). **Human Development Report 2020**, USA
- World Bank, **World Development Indicators**, (Erişim) <http://www.data.worldbank.org>, 13.11.2015.
- World Bank. (2001). **World Development Report 2000/2001 Attacking Poverty**, New York: Oxford University Press.
- World Bank. (2003). **Turkey: Poverty and Coping After Crises, Report No: 24185-TR**, (Erişim) <http://www.worldbank.org.tr>, 15.9.2010.
- World Bank. (2004). **World Development Report 2005, A Better Investment Climate for Everyone**, Washington D.C., (Erişim) <http://www-wds.worldbank.org>, 29.12.2011.
- World Bank. (2015). **Ending Extreme Poverty and Sharing Prosperity: Progress and Policies, Policy Research Note**, (Erişim) <http://pubdocs.worldbank.org>, 11.11.2015.
- World Bank (2015). **World Development Indicators 2015**, Washington D.C. (Erişim) <http://www.worldbank.org>, 29.09.2015.
- World Bank. (2020). **Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune**. Washington, DC: World Bank.
- Yüksel Arabacı, R. (2015). **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Sosyal Politika**, Editörler: Aysen Tokol, Yusuf Alper, Bursa: Dora Basım-Yayın.